

Hodnotová orientace ženské populace

Bc. Michaela Benešová

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela BENEŠOVÁ**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Hodnotový systém v ženské populaci**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části–terminologické vysvětlení

Zpracování praktické části–metodologie výzkumu

Zpracování výsledku výzkumu

Doporučení pro praxi

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ABRAMSOVÁ, L. Zrození moderní ženy. 1.vydání. Brno: CDK, 2005. ISBN 80-7325-060-8.

HAMPLOVÁ, D., PIKÁLKOVÁ, S., RYCHTAŘÍKOVÁ, J. České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. 1.vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. ISBN 80-7330-040-0.

VALDROVÁ, J. Gender a společnost. 1.vydání. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2006. ISBN 80-7044-808-3.

WICHTERICH, CH. Globalizovaná žena. 1.vydání. Praha: profem-konzultační středisko pro ženské projekty, 2000. ISBN 80-238-5631-6.

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Mgr. Leona Hozová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

12. února 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 12. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 11.5.2009

Benošová Michaela

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá hodnotovým systémem ženské populace. Teoretická část je rozdělena na tři bloky. První blok objasňuje pojmy hodnota, hodnotový systém a hodnotová orientace. Dále se zaměřuje na vývoj hodnot v české společnosti a ovlivnění hodnot evropskou kulturou. Blok druhý se věnuje ženám. Žena jako bytost. Vnímání žen v procesu vývoje společnosti od pravěku po současnost. Blok třetí, s názvem Evropský sociální výzkum, je pojítkem mezi teoretickou a praktickou částí diplomové práce. Zde je uvedena stručná charakteristika ESS. Popis metody PVQ od S. H. Schwartze. Praktická část zkoumá rozdíly v hodnotové orientaci žen žijících ve městě a žen žijících na vesnici ve Zlínském kraji.

Klíčová slova: hodnota, hodnotová orientace, europizace, ženská populace, historie, ESS, SVS – Schwartz Values Survey, PVQ – Portrait Values Questionnaire, S. H. Schwartz, M. Rokeach, město, vesnice, Zlínský kraj, dospělost

ABSTRACT

Thesis deals with the value system of the female population. The theoretical part is divided into three blocks. The first block explains the concepts of value, value system and value orientation. Further, the first block focuses on the development values of the Czech society and influence of European culture. The second block is dedicated to women. Woman as being. The perception of woman in the development of society from prehistoric times to the present. Block third, called European Social Research, link between theoretical plus practical parts of thesis. Here is a brief overview of the ESS. Describe the method of P VQ from S. H. Schwartze. Practical examines the differences in value orientation of woman, who live in a city and woman, who live in a village in Region of Zlín.

Keywords: value, value orientation, europizace, female population, history, ESS, SVS, PVQ, S. H. Schwartz, M. Rokeach, city, village, region of Zlín, adulthood

Motto:

*„Skutečná hodnota člověka je v první řadě určována tím,
nakolik a v jakém smyslu se dokázal osvobodit od svého
já.“*

Albert Einstein

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat Ing. Mgr. Leoně Hozové, vedoucí práce, za věnovaný čas, poskytnuté rady a pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 HODNOTOVÝ SYSTÉM	12
1.1 HODNOTA.....	12
1.1.1 Druhy hodnot.....	13
1.1.2 Výchova hodnotami k hodnotám	14
1.1.3 Hodnotový systém.....	15
1.1.4 Hodnotová orientace	15
1.2 HODNOTY ČESKÉ SPOLEČNOSTI	16
1.2.1 Historické zvláštnosti české společnosti	16
1.2.2 Hodnoty české společnosti po roce 1989	18
1.3 EVROPA A HODNOTOVÝ SYSTÉM ČESKÉ SPOLEČNOSTI.....	19
2 POSTAVENÍ ŽENY V HISTORICKÉM HLEDISKU	21
2.1 ŽENSKÁ POPULACE.....	21
2.2 PRAVĚK: MATRIARCHÁT	21
2.3 STAROVĚK: PATRIARCHÁT	22
2.3.1 Starověký Egypt	23
2.3.2 Starověké Řecko.....	23
2.3.3 Starověký Řím.....	24
2.3.4 Staroslovanské kmeny.....	24
2.4 STŘEDOVĚK.....	24
2.5 NOVOVĚK.....	25
2.6 19. STOLETÍ	26
2.7 20. STOLETÍ	28
2.7.1 Zaměstnání žen ve 20. století.....	29
2.7.2 Výchova v rodině	31
2.8 PO ROCE 1989 – SOUČASNOST	31
2.8.1 Gender studies v Česku.....	33
3 EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ VÝZKUM	35
3.1 HODNOTOVÉ ORIENTACE V ESS	35
3.2 PORTRAIT VALUES QUESTIONAIRE.....	36
3.2.1 Hodnotové typy PVQ	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 PROJEKT VÝZKUMU	40
4.1 ZJIŠŤOVÁNÍ HODNOTOVÝCH ORIENTACÍ	40
4.2 POSTUP VÝZKUMU.....	40
4.2.1 Výzkumný problém.....	41

4.2.2	Cíl výzkumu	41
4.2.3	Druh výzkumu	41
4.2.4	Hypotézy	41
4.2.5	Výzkumný vzorek	42
4.2.6	Charakteristika výzkumného vzorku z hlediska vývojové psychologie.....	42
4.2.7	Metody výzkumu.....	43
4.2.8	Způsob zpracování dat	43
4.3	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	45
4.3.1	Obecné údaje	45
4.3.2	Vnitřní reliabilita položek	47
4.3.3	Hodnotové orientace žen ve městě a na vesnici dle Schwartze	48
4.3.4	Výsledky T-testu hodnotových typů žen žijících ve městě a žen žijících na vesnici	50
4.3.5	Hodnotové orientace žen ve městě a na vesnici dle Rokeacha	51
4.3.6	Vztah vzdělání k otevřenosti změně	54
4.3.7	Hodnotový žebříček	55
ZÁVĚR		58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		60
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		63
SEZNAM GRAFŮ		64
SEZNAM TABULEK.....		65
SEZNAM PŘÍLOH.....		66

ÚVOD

Pro zpracování mé diplomové práce jsem si zvolila téma hodnotový systém v ženské populaci. O hodnotách současných žen bylo psáno několik článků především ve spojení se zaměstnáním. Zda ženy upřednostňují budování vlastní kariéry či rodinný život. To si myslím, že je v současné době svým způsobem prozkoumané. A proto jsem svůj pohled, na problematiku hodnotové orientace ženské populace, soustředila na ženy, jenž žijí na vesnicích a na ženy, které svůj život prožívají ve městech.

Hlavním důvodem výběru tohoto tématu je jeho obsáhlost. Abych řekla pravdu, hned z počátku jsem si byla jistá, co budu psát do teoretické části. Historie žen a proměna jejich hodnot v čase. Je pravdou, že knih v tomto duchu moc není, ale myslím si, že jsem tuto část a nejen tuto, ale i všechny další a předchozí části vystihla co nejlépe. Při tvorbě praktické části mne napadalo více možností, co vlastně chci zkoumat. Nakonec se můj výběr ustálil na zkoumání hodnotové orientace žen žijících na vesnici a žen žijících ve městě. Musím říci, že v literatuře, která se mi dostala do rukou, se o hodnotové orientaci žen z měst a z vesnic, nic nepsalo. Proto jsem se rozhodla tuto problematiku prozkoumat.

Pokud si pamatuji vždy se nahlíželo na lidi z vesnic jinak než na lidi z měst. Protože pocházím z menšího města, které má v okolí mnoho vesniček, slyšela jsem od dětství, že lidé žijící na vesnici jsou „burani, zemědělci, nemají vkus“ apod. Slyšela jsem i názory, které tvrdily, že lidé na vesnicích jsou více vedeni k vyznávání určitého typu náboženství a tím jsou jím také více ovlivněni než lidé ve městech. Anonymita města a sousedská znalost vesnice stojí proti sobě. Avšak současná doba je jiná. Lidé z měst se stěhují na vesnice, kde mají svůj dům se zahradou a dalšími vymoženostmi moderní doby. Rozdíl, který panoval mezi vesnicí a městem se stírá. Platí to i o hodnotách žen, které se nacházejí v období střední dospělosti? To je otázka, která si zaslouží více pozornosti. A pozornost je jí dána v mé diplomové práci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTOVÝ SYSTÉM

1.1 Hodnota

Abych se mohla zabývat významem slovního spojení hodnotový systém, musím nejprve vysvětlit a uvést do kontextu slovo hodnota.

Slovo hodnota má více významů. A to např. ekonomický význam – jako směnná hodnota je vyjádřena v ceně zboží a cena na trhu kolísá podle poptávky a nabídky. Dále máme hodnoty, bez nichž není života a přece se neprodávají a nekupují – příroda, vzduch, teplo, sluneční světlo atd. Nejen v přírodě, ale i v nejrozmanitějších sférách společenského a osobního života označujeme mnoho jevů termínem Hodnota. Když tedy hovoříme o hodnotách, máme na mysli nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co ctíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci. (Kučerová, 1996)

Lidské hodnoty a hodnocení jsou vykládány na základě evoluce. Mezi specifické znaky, jimiž se člověk výrazně odlišil od ostatního tvorstva na zemi, patří jeho svérázně aktivní, přetvářecí vztah ke skutečnosti, tvorba nových hodnot, překročení přírodní danosti, změna dosavadních způsobů uspokojování potřeb. Vždyť všechna činnost člověka není než tvorba hodnot, jejich ochrana, úsilí o jejich udržení, rozmnožení, rozvíjení. (Kučerová, 1996)

Zkušenost nicméně ukazuje, že hodnocení různých lidí se často podobají nebo dokonce shodují, zejména pokud tito lidé patří do téže společnosti, k téže kultuře nebo mají společné zkušenosti. Výchova a kultura, v níž člověk vyrostl a žije, má tedy na jeho hodnocení značný vliv. (Wikipedia (a), 2009)

Dle Scheibeho in Cakirpaloglu (2004, s. 357): „*Hodnota vzniká v důsledku interakce mezi subjektem a objektem hodnocení. Interakční princip popírá apriorní povahu hodnot – hodnoty existují mimo objekty a osoby, jsou tedy produktem složitého vztahu člověka a určité části (fyzického nebo sociálního) prostředí.*“

Hodnoty nelze vnímat zcela odděleně. Vždy tvoří uspořádané soustavy, systémy, hierarchie hodnot. Tímto způsobem se nejčastěji zkoumají v sociologii a na základě těchto výzkumů se pak mluví o hodnotové orientaci (např. na rodinu, zdraví, úspěch, vzdělání atd.). Každá soustava hodnot je charakteristikou určité kultury. (Schwartz, 2002)

Když myslíme na naše hodnoty, myslíme na to, co je pro nás důležité v našem životě (např. laskavost, úspěch, moudrost apod.). Každý z nás má určité hodnoty, které mají určitou míru významu. Tato míra významu dané hodnoty je specifická pouze určité osobě. (Schwartz, 2002)

Hlavní rysy koncepce základních hodnot, zahrnutých ve spisech mnoha teoretiků a výzkumníků, jsou:

Hodnoty jsou přesvědčení, názory. Jsou však přesvědčeními neoddělitelně vázána na emoce, které nejsou vždy objektivní.

Hodnoty jsou motivačními konstrukty na jejichž základě se lidé snaží dosáhnout žádoucího cíle.

Hodnoty převyšují specifické situace a akce. Mají abstraktní cíl. Jejich obecný povaha je odlišuje od konceptů jako jsou normy a postoje, které se obvykle vztahují na konkrétní účinky, objekty či situace.

Hodnoty doprovázejí výběr či vyhodnocení různých akcí, lidí a událostí. Hodnoty tedy slouží jako určité standardy či kritéria.

Hodnoty jsou seřazeny dle vztahu důležitosti k sobě navzájem. Tento systém hodnot má každý člověk. Tento hierarchický rys, hodnoty odlišuje od norem a postojů.

Teorie hodnot definuje hodnoty jako žádoucí, trans-situační cíle v různém významu, které slouží jako hlavní směrnice lidského života. Rozhodujícím rysem, který rozlišuje hodnoty, je typ motivačního cíle, jenž vyjadřují. Deset základních hodnot je odvozeno ze tří univerzálních požadavků lidského bytí: biologické potřeby každého jedince, požadavek na sociální interakci, život a sociální potřeby skupin. (Schwartz, 2002)

1.1.1 Druhy hodnot

„Třídění hodnot patří k základní axiologické problematice. Člověk jedná ve smyslu vrozených, přijatých a samostatně vytvořených hodnot. Lidské hodnocení je multidimenzionální. Z různých hledisek může být různé, dokonce i protichůdné. Neexistuje bezrozporná harmonie našich potřeb a hodnot, vznikajících v různých dimenzích našeho bytí.“ Kučerová (1996, s. 70-72)

Můžeme klasifikovat hodnoty podle dimenzí, v nichž člověk prožívá sebe i svět.

1. Přírodní hodnoty:
 - a) Hodnoty vitální, životní. Jsou výrazem tendence udržet, rozvinout život jak jedince tak druhu či organismu. Patří sem přírodní podmínky zdraví, zdatnosti, tělesného blaha a uspokojení smyslů. Život má pro člověka nevyjádřitelnou cenu jako základní podmínka, možnost, šance, předpoklad realizace všech hodnot.
 - b) Hodnoty sociální. Člověk má potřebu vzájemnosti, družnosti, citové odezvy, chce milovat a být milován. Hodnotami jsou tu žádoucí mezilidské vztahy a city.
2. Civilizační hodnoty. Jsou podmínkou i výsledkem společenské organizace (od tlup až po stát), komunikace (řeč, písmo), výroby a směny (ekonomie společnosti) a společenského akumulovaného poznání (kolektivní zkušenost, věda).
3. Sféra duchovních hodnot, která se ve společnosti objevuje jako kultura. Do duchovních hodnot můžeme zařadit sebeřízení (morálka), sebevýraz (formování podle zákonů krásy, umění) a sebereflexe (světový a životní názor, náboženství, filozofie). Patří sem tvůrčí sebeuvědomění a sebevyjádření, jako tvůrčí práce, intelektuální rozvoj, estetika, etika, vzdělanost. Odpovídají potřebě integrace nejen sebe, ale i druhých, přírody, světa a potřebě uvědomělého řádu života. (Kučerová, 1996)

1.1.2 Výchova hodnotami k hodnotám

Výchova byla právem nazvána „pamětí lidstva“, protože umožňuje pokračování společenského vývoje ve všech oblastech, podmiňuje kulturní pokrok. Bez výchovy by každá generace začínala vždy znovu, od začátku. Díky výchově získává každá nastupující generace stále bohatší odkaz výsledků práce a usilování předků. Krize současné civilizace a současných systémů výchovy a vzdělání má základ v krizi hodnotových soustav, v krizi hodnocení. Tato krize nespočívá ani tak v nedostatku příslušných norem, jako spíše v úpadku jejich znalosti, porozumění a vážnosti, a následkem toho přirozeně v naprostém nedostatku pocitu jejich závaznosti. (Kučerová, 1996)

Hodnotová koncepce výchovy, která chápe člověka jako součást a ochránce přírody, jako součást, ochránce a tvůrce kultury, reaguje na krizi současné civilizace. Antropologie ukazuje hlubší a nejhlubší vrstvy lidského života, stálé vlastnosti člověka, axiologie uvádí do světa všeobecně platných norem a ideálů, které se mohou (a mají) stát cíli výchovy a přispět k záchraně člověka a světa. (Kučerová, 1996)

K integraci hodnot dochází od nejútlejšího věku. Důležitou úlohu při utváření hodnotového vědomí dítěte hrají procesy identifikace, ztotožnění jedince s představiteli kultury v tom smyslu, že dítě napodobuje a opakuje ve svém životě postoje, způsoby chování, ideály určitých vzorů. Princip nápodoby je dominantní princip výchovy dětského věku. (Kučerová, 1996)

Jak uvádí Kučerová (1996, s. 208): „*Jsmo v situaci, kterou charakterizuje devastace přírody i kultury, ohrožení lidstva i celé biosféry planety. Východiskem je zaujmout kritický hodnotový přístup ke skutečnosti světa i výchovy.*“

Hodnotový přístup tváří v tvář rizikům a ohrožením ukazuje nové priority, vede k odpovědnosti při výběru mezi hodnotami, učí kulturně hodnotit, respektuje kontinuitu hodnot lidské kultury, usiluje, aby se osobnost s pravými hodnotami identifikovala.

Výchova ke kulturním hodnotám je proces kultivace svobodné a odpovědné osobnosti. Tento proces by mohl být činitelem, který by přispěl k obnově sepejetí člověka s přírodou, jedince se společností, minulosti s přítomností, který by pomohl scelovat a harmonizovat dnešní složitý a nepřehledný svět. K jejím dominantám patří ideál pravdy, dobra a krásy.

Hodnotovou výchovu bychom mohli přijmout jako program rozvoje osobnosti, v pevném přesvědčení, že kulturní hodnoty není možné ponechat živelnosti a náhodě. (Kučerová, 1996)

Psychologickou analýzu hodnotových charakteristik lze zestručnit vymezením: Hodnoty představují systém získaných dispozic člověka jednat nebo směřovat k cíli v souladu s žádoucností, kterou určují podmínky existence. Funkční podstatu hodnoty lze zestručnit vymezením: Hodnoty představují vytoužené, hlavně uvědomělé tendence konstituující bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí. (Cakirpaloglu, 2004)

1.1.3 Hodnotový systém

Dle Kohoutka (2005): „*Hodnotový systém je uspořádání hodnot a preferencí podle stupně jejich významnosti pro chování a prožívání daného člověka nebo sociální skupiny.*“

1.1.4 Hodnotová orientace

Hodnotová orientace tvoří nejdůležitější součást vnitřní struktury osobnosti, odráží její životní zkušenost, umožňuje rozlišovat podstatné a nepodstatné, významné a nedůležité

pro daného člověka. Rozdíl v hodnotových orientacích závisí na řadě faktorů, na osobnosti a věku jedince, na stupni a formách jeho adaptace k sociálnímu okolí, na kulturním prostředí. Hlavním obsahem hodnotové orientace jsou světonázorové, zejména filozofická, politická a morální přesvědčení člověka, jeho stabilní a hluboká oddanost určitým mravním zásadám. (Redakce CoJeCo, 2000)

1.2 Hodnoty české společnosti

„Česká společnost se nachází v procesu hluboké transformace, nejen ekonomicko-politické, ale také kulturně-morální. Tato transformace s sebou nese změny smýšlení a hodnotové orientace. Intelektuálové i veřejní činitelé se bojí zaujímat stanoviska, někdy z pohodlnosti a populismu, jindy ze strachu, aby nebyli zesměšňováni jako následovníci osvíceneckých buditelů, sociálních inženýrů či samozvaných vychovatelů společnosti. Někteří publicisté, politici a církevní činitelé se pokoušejí hovořit o krizi hodnot, ale často nejsou dostatečně věcní, analytičtí a hlubocí, upadají do moralizujících klišé (Bělohradský nazývá tento diskurs „morálním kýčem“.)“ (Halík, 1999, s. 54)

Mluvíme – li o krizi hodnot, musíme brát v potaz dva kontexty, které nelze opomíjet. První souvislost je mezi českými dějinami a jejich specifiky, které jsou dány historickým vývojem naší kultury. Druhá souvislost je se západní společností, jíž jsme se stali součástí. (Halík, 1999)

1.2.1 Historické zvláštnosti české společnosti

Halík (1999, s. 55) uvádí, že: *„Německá okupace, stalinistický teror, ideologické odstranění svobodného rozvoje kultury, vědy, školství, náboženství, podnikání a dalších oblastí společenského života na dobu čtyřiceti let, srpnová okupace či období normalizace vykonaly své.“* Došlo k odlivům tisíců vzdělaných lidí do emigrace, do vězení nebo manuálních zaměstnání. Politika, jež dosazovala na rozhodující místa lidi charakterově a intelektuálně podřadné se musela nutně podepsat na stavu společnosti.

Religiozita v Čechách. Na rozdíl od Polska, kde katolicismus je chápán jako hlavní nositel národní identity, se v Čechách prosadila filozofie, která hledá kořeny národní identity v nekatolických a protikatolických směrech. Na tuto filozofii později navázala marxistická ideologie, která byla programem a prostředkem stalinského teroru, jenž chtěl pomocí tvrdé represe nastolit v Československu totálně ateistický stát. I když si někdo může myslet, že

religiozita v Čechách neexistuje, není tomu tak. Náboženské vyznání existuje. Jak uvádí Halík (1999, s. 56): *„Negativní postoj českého národa ke křesťanství má charakter „zraněné lásky“, která se proměnila v nenávisť. Pokud hovoříme o náboženském vyznání v Čechách, neměli bychom se omezit pouze na výsledky průzkumů veřejného mínění, kolik lidí se považuje za věřící či jak často chodí do kostela. Musíme nahlédnout do hlubších vrstev národní kultury. Našli bychom interpretační klíč k postojům (hodnotové orientaci) nejpočetnější vrstvy české populace, která se situuje do šedé zóny mezi tradičním církevním křesťanstvím a ateismem. Zde můžeme najít základ religiozity, která je nekultivovaná tradicí, protože tradiční náboženská kultura byla zčásti již před komunismem oslabena, komunismem systematicky decimována a po komunismu nedostatečně obnovena a částečně diskreditována.“*

Národní identita. Jak výstižně a s trochou nadsázky napsal právě Halík (1999) o národní identitě, nelze zde neuvést. Myslím si, že vystihl českou národní identitu perfektním způsobem. Halík (1999, s. 57) uvádí: *„Postava Švejka, mnohými povýšená na moderní národní archetyp. Jedním aspektem tohoto kultu je skutečnost, že národ se často bránil humorem, nedůvěrou ke všemu patetickému a grandióznímu, snahou zesměšnit a znevážit autority, které vnímal jako nepřátelské a utlačovatelské. Často říkám, že tajemstvím českých dějin je čekání na dona Quijota. V několika studiích jsem se pokusil načrtnout rysy tohoto „quijotovství“, tradici pošetilých - bezbranných rytířů, doplňující archetyp Sancho-Švejka. Švejkův humor, kterému nic není svaté a zdánlivě pošetilá a předem prohraná klání dona Quijota jsou dvě české taktiky v zápasu za uchování vlastní identity proti přesile nepřátelského světa.“*

Komunistický režim. Léta ovládal naši zemi. Ať již někdo může říci, že to bylo špatné a někdo může říci, že to bylo dobré. Nakonec byl komunistický režim poražen, na čemž se podílela zajisté informační globalizace či odvaha disidentů. *„Centrálně plánované ekonomiky nemohly obstát v kontextu a konkurenčním tlaku globalizujícího se trhu a totalitní režim nemohl vykonávat ideologickou cenzuru a kontrolu informací ve věku elektronických médií. Zvláště československý totalitní režim neměl, co nabídnout v oblasti duchovních ani materiálních hodnot. Společnost byla zaskočena rychlostí pádu totalitního režimu a pomalu se začaly uvolňovat schopnosti k demokratickým změnám.“* uvádí Halík (1999, s.58)

1.2.2 Hodnoty české společnosti po roce 1989

Významnou roli při vytváření hodnot a hodnotové orientace hraje i stát. Politika státu buď přímo nebo nepřímo zdůrazňuje určitý soubor hodnot. Ovšem hodnoty jako takové jsou vytvářeny společností prostřednictvím státu, nikoliv státem samotným. I vzdělávání a výchova mají samozřejmě vliv na hodnotovou orientaci a na skladbu hodnotového žebříčku. Při výchově ať již záměrné či nezáměrné dochází k předávání určitých hodnot.

Abych se dostala k jádru věci, jak již bylo výše řečeno se změnami ve společnosti a s vývojem společnosti se mění i hodnoty. Ze sociologických průzkumů, které se zabývaly změnou hodnot v české společnosti za posledních deset let, vyplývá jakoby jednoznačná odpověď. Hodnoty zůstávají stejné, pouze se v průběhu času změnil žebříček hodnot. Mezi nejdůležitější hodnoty naší společnosti patří: život, svoboda (i ekonomická nezávislost) bezpečí, tolerance, zdraví, víra, úspěch, demokracie, pravda, morálka, spravedlnost. (Sdružení Lípa, 2003)

Donekonečna používaná věta, že každý člověk je individuum a žebříček hodnot je pro každého specifický, je pravda. Jediné, co můžeme říci, je, že se většina lidí obvykle shodne na souboru základních hodnot, ale každý člověk je seřadí na svých hodnotových žebříčcích různě. Pro jednoho může být nejvyšší hodnotou rodina pro druhého to může být zdraví, které považuje za nejdůležitější hodnotu. Každý člen společnosti přikládá různým hodnotám různou důležitost. Mohou se však objevit lidé, kteří jsou frustrováni tím, že jejich hodnotový systém se liší od hodnotového systému celé společnosti. (Sdružení Lípa, 2003)

Důležitým znakem hodnotového systému v průběhu vývoje je závislost na minulosti (historii). Komunismus, který léta ovládal naši společnost, vštípl do mysli lidí materialismus, kdy základem je vlastnictví, přičemž podstatou jsou v něm peníze. I když na počátku transformace od společnosti komunistické ke společnosti demokratické se zdálo, že se přerod podaří, vyšlo najevo, kolem roku 1996 že lidé přestali mít víru v princip rovných šancí. Česká společnost začala věřit, že v nerovné hře s nejasnými pravidly nemají šanci vyhrát a tak se vrátila zpět k rovnostářství. Kupříkladu jedna ze základních hodnot tržního hospodářství, víra v úspěch, se oslabil tím, jak lidé v ČR často pochybují o legálnosti podnikání. Zakořenila se zde představa, že „podvádět a krást se vyplácí“. (Sdružení Lípa, 2003)

Podle názorů sociologů by střední vrstvy naší společnosti měly být přirozeným lůnem pro vývoj a rozvoj hodnot, které poskytují stabilitu demokracii. Tyto středovrstvé kvality se

nemohly dosti rozvinout díky komunismu, který je zničil a nastupující nový režim jim příliš prostoru k rozvoji nedal. Problém hodnot je dle sociologů problémem příliš úzké střední třídy. (Sdružení Lípa, 2003)

Většinovým názorem se zdá být to, kdy problémem není krize hodnot, ale krize nástrojů, které mají prosazovat a naplňovat bytí těchto hodnot. Nástroji k prosazování jsou myšleny normy chování, média, umění či církve. V současné české společnosti existuje silné přesvědčení, že mladí lidé, jež komunismus příliš nepoznamenal, přinesou obrat nejen v hodnotovém systému. Realita je dle některých sociologických průzkumů jiná. Podle některých průzkumů mladí lidé projevují větší míru tolerance ke lži. (Sdružení Lípa, 2003)

Hodnoty si člověk osvojuje po celý život socializací. Nejdříve je přebírá od rodičů, vychovatelů a od referenčních skupin, později se více projevuje jeho osobní volba, daná vlastními životními zkušenostmi, ale nikdy tato volba není zcela nezávislá na společensko-kulturním prostředí. (Sdružení Lípa, 2003)

V oblasti osvojování si hodnot Halík (1999, s. 61) uvádí: *„Místo verbálních apelů na zlepšení morálky by bylo třeba se kriticky zamyslet nad tím, jak ti, od nichž by bylo možné očekávat, že budou v této oblasti vykonávat svůj vliv - rodiče, učitelé, duchovní, „veřejní činitelé“, umělci, pracovníci médií - tento vliv skutečně vykonávají a jaké skupiny jsou a mohou být „elitami vlivu“ v současné české společnosti.“*

1.3 Evropa a hodnotový systém české společnosti

Tuto část, jsem částečně převzala z výzkumu, který zkoumal vliv europizace na hodnotový systém české společnosti. Název se mi zdál zajímavý a přínosný pro moji práci. Jediné, co mne, dá se říci, zarazilo, bylo slovo europizace. „Co to znamená?“, ptala jsem se sama sebe. Nejprve jsem nevěděla, co je daným slovem myšleno, ale po krátkém a přesném přečtení pár odstavců daného výzkumu, mi bylo vše jasné. K zamyšlení však je otázka vysvětlení slova v různých internetových slovnících. Nechci zde rozebírat tvorbu či aktualizace internetových slovníků, ale zkuste si i do internetového vyhledavače „google“ zadat slovo „europizace“. Nebo slovník wikipedia. Dle mých nynějších zkušeností, byste moc neuspěli. Ale dle mého názoru, lze tento pojem vysvětlit jako „poevropštění“. Gruša (In BBC, 2003) uvádí: *„Dá se říci, že poevropštění znamená uvědomění si historického místa, neopakovat historické chyby české politiky, to znamená nedělat českou politiku proti geografii.“*

Vývoj lidské civilizace dospěl k další změně a to k vytvoření vyšších nadnárodních celků. Právě evropská integrace je součástí přírodně historického procesu. Pak můžeme říci, že europizace je vytváření nové evropské identity v evropském socio-kulturním prostoru. V současné době stále probíhá kulturní, intelektuální a politické zápolení o obsah evropské identity. Je usilováno o takovou evropskou identitu, která v sobě ponese bohatství jednotlivých kultur, národních identit a zároveň bude zahrnovat vrstvu průniku národních kultur a nově utvářených socio-kulturních hodnot. Evropa by měla znamenat jednotu v rozmanitosti. Formální stránkou této jednoty je nadnárodní útvar, Evropská unie. Musím říci, že vstup České republiky do Evropské unie byl jedním z nejnáročnějších kroků v novodobých dějinách naší země. V současné době a po letech setrvání v Evropské unii, česká identita, český jazyk, česká kultura a český národ nejsou ohroženy a zastávají si své pevné místo v kontextu dalších evropských národů. Co by jistě mělo zachovat českou identitu je výchova a vzdělávání. Specifikem českého národa je laxní postoj k vlastnímu národu v klidných obdobích a naopak vypjaté vlastenecké postoje v krajních situacích. (Sak, 2003)

Dle výzkumu, který byl prováděn došli výzkumníci k výsledkům, že interiorizace (zvnitřnění, ztotožnění se s určitými normami, hodnotami či názory) evropské identity znamená zvýrazňování moderní hodnotové orientace ve směru k postmateriálním hodnotám (ocenění významu zdravého životního prostředí, hodnoty přírody včetně její vnitřní hodnoty). Postmateriální hodnoty se uplatňují zřejmě až poté, kdy jsou uspokojeny potřeby “materiální”, mezi něž patří nejen potrava, obydlí a podobně, ale i pocit bezpečí a další “méně hmotné” potřeby. Vztah mezi postmateriální hodnotovou orientací a europizací má důsledky pro jedince i pro společnost. V české společnosti jsou nositeli evropského (integrace, evropské identity) jedinci a skupiny s hodnotami posunutými ve prospěch postmateriálních hodnot. Jak bude postupovat europizace české společnosti, tak lze očekávat, že budou posilovány i postmaterialistické hodnotové orientace české populace. (Sak, 2003)

2 POSTAVENÍ ŽENY V HISTORICKÉM HLEDISKU

2.1 Ženská populace

Žena je dospělý člověk samičího pohlaví. Slovo žena se používá pro označení pohlaví člověka nebo role ve společnosti. Žena je živá bytost vyznačující se primárními i sekundárními pohlavními znaky. Člověk opačného, tzn. samčího pohlaví je muž. (Wikipedia (b), 2009)

Populace je geneticky a ekologicky vymezený soubor jedinců stejného biologického druhu žijící ve společném prostředí. Nebo obecněji řečeno „obyvatelstvo“. (ABZ Slovník cizích slov, 2005-2006).

Slovo **pozice** je obecné synonymum pro slovo **poloha**, jako takové má několik různých, často i navzájem souvisejících významů. Pro moji práci je však důležité osvětlit pojem z pohledu společenského, a to je: společenské místo, úloha ve společnosti, úloha ve větší skupině osob. V přeneseném významu, lze slovo pozice chápat jako synonymum pro postoj člověka ve smyslu vyjádření svého názoru na danou věc. (Wikipedia, (c), 2009)

2.2 Pravěk: Matriarchát

Pravěk trval statisíce let, kdy pračlověk sestoupil ze stromů a stal se pozemským tvorem. Dle zachovalých nálezů máme přímé důkazy o pohlavních a sociálních vztazích primitivního člověka, ale nemůžeme se přímo nic dovědět o tom, jakými normami se řídil v primitivních dobách vztah člověka k člověku, především vzájemný vztah muže a ženy. Již pravěká žena měla své dějiny, které vycházejí ze své endogamní rodné tlupy, poznala výhody exogamie. Jak je popsáno níže jsou dějiny ženy nejen dějinami její práce a utrpení, jejího pokoření a emancipace, ale zároveň i dějinami jejího neustálého nepřímého kulturního vlivu. (Neumann a Kloučková, 1999, 1. díl)

Pojem matriarchát se objevuje již v počátcích našeho studia Dějepisu. Je začleňováno do období pravěku. A je popisováno jako forma společnosti, kde výsadní postavení a vládu přejímá matka (žena). (Wikipedia (d), 2008)

Základní sociální jednotka, zde není rodina, ale tzv. gent. Hlavou gentu byla nejstarší žena rodu - pramáti. Od jejího rodu se také odvozovaly rody všech ostatních žen. Žena na nejvyšším hierarchickém stupni, tedy matka rodu, měla moc soudní a náboženskou.

Na mužích závisela obrana gentu a území, jež obýval. Žena jako opatrovnice ohně, dříve usazená než muž a svou povahou náchylnější věřit v duchy, v dobré i zlé mocnosti, stala se zakladatelkou a ochránkyní kultu a měla pronikavý kulturní vliv jako bylinkářka, kořenářka, porodní bába, kouzelnice a čarodějka. „Přírodní žena“ měla velký význam v začátcích materiální a duchovní kultury. Bez ženy by muž mohl zůstat divokým lovcem či lupičem. Žena však neměla jen kulturní vliv přímý, ale i nepřímý. Např. když si od muže vymanila větší kus zástěrky, aby vypadala parádněji. Žena náročnější než muž, nutila nesoustředěného a líného muže k tvořivějšímu, vynalézavějšímu a tím i vyššímu životu, i když jen pohlavními prostředky. Je pravdou, že mysl primitivního muže vyplňovala žena a lov již od samého začátku. Kvůli ženě se muž začal i ozdobovat. (Neumann a Kloučková, 1999, 1. díl)

Vznik soukromého vlastnictví, bohatství a rozkvět rodiny pomalu roztrhaly prastará rodová pouta. Problémem bylo zamezení dědění v otcovské linii, což způsobilo, že pokrevní děti zemřelého otce neměly šanci získat jeho majetek. Tento stav nemohl být udržitelný. Postupem času se začal gent pod tlakem mužů rozpadat. Mateřské právo zaniklo a vzniklo právo otcovské. Organizační politickou jednotu převzal stát. (Neumann a Kloučková, 1999, 1. díl)

2.3 Starověk: Patriarchát

Počátek starověku můžeme vymezit dobou rozšíření písma (Mezopotámie, Persie, Sýrie, Egypt). Naopak konec starověku spadá do doby rozpadu římské říše. Z mého pohledu nejvýznamnější země starověku, které pro tuto práci použiji, je: Egypt, Starověké Řecko a Řím.

Rozkládající se rody ze rozpadly na tzv. patriarchální velkorodiny. Tyto velkorodiny byly zároveň hospodářsko-sociálními institucemi, kde muž byl svrchovaným pánem a žena otrokem. Starověk pokládal manželství za nutné zlo, jehož účelem byly legitimní děti, neposkytovalo však radost, protože žena byla nevzdělaným tvorem. Od tohoto období bude život žen řízen muži. V některých zemích ve Starověku byla ženská role řízena zákony. Pokud neplnily povinnosti, které jim zákon ustanovoval, následovaly přísné tresty. (Neuman a Kloučková, 1999, 2.díl)

2.3.1 Starověký Egypt

Již v nejstarším období měla žena od dívčích let samostatné postavení. Egyptské dívky mohly provozovat sporty a věnovat se hrám. Ženy nebyly nositelkami žádných důležitých titulů, s výjimkou několika titulů kněžských, a kromě několika málo členů královské rodiny a panujících královen měly jen nepatrnou politickou moc. Jako kněžky působily hlavně ve svatyních ženských bohyň, např. Hathory, Esety nebo Bastety. Nebyly to panny žijící v celibátu jako novodobé jeptišky, ale manželky mužů z různých společenských vrstev a za chrámovou službu pobíraly hmotnou odměnu. Základem manželství byla manželská smlouva, která určovala věno a slib manželského soužití. Nejobvyklejším titulem žen byla "paní domu". Matky byly odpovědné za péči o děti, zatímco otec poskytoval rodině příjem. Ženy většinou neuměly číst a psát, a proto jim zůstala uzavřena úřednická kariéra, po které nicméně ani neprahly. U žen nebyla oceňována ani moudrost stáří, tolik uctívaná u mužů. Naopak, žena byla symbolem krásy a tak dokonce i mužova matka bývá zobrazována stejně ideálně mladá jako jeho manželka. Egyptské ženy byly také velmi křehké a štíhlé. (Neuman a Kloučková, 1999, 2.díl)

2.3.2 Starověké Řecko

V Athénách došlo k přerodu od společnosti matriarchální ke společnosti patriarchální. To mělo za následek změnu náhledu na ženu, který spočíval ve snížení společenského postavení a to na strážkyni domu, rodičku, služku a otrokyni. Byla vyžadována manželská věrnost, protože muž nechtěl uznat za své dědice děti, jež nebyly jeho. Toto omezení ženu více připoutávalo k domácnosti - dokonce jí byly v domě vykázané pouze určité místnosti, kde pobývala, aniž by přišla do styku s jinými muži. Opustila-li žena dům, musela být zahalena, aby na sebe neupoutala zraky jiných mužů. Žena se svým manželem sdílela lože, ale nikdy ne stůl, neboť v domácnosti byla pouze služkou a manžel byl jejím pánem. Tak ho také musela oslovovat a ctít. Dopustila-li se cizoložství, mohla být potrestána smrtí nebo prodána jako otrokyně. Byl to absolutní propad jejího společenského postavení. A dá se říci, že v této době měla žena dosud nejhorší postavení. (Neumann a Kloučková, 1999, 2. díl)

Na rozdíl od Athén, ve Spartě přetrvával doposud starý gentový řád, ale s jistým ovlivněním současné společnosti. Chlapci a dívky byli v sedmi letech svěřováni do péče státu. Sparťané si matek a manželek velmi vážili. Mužům i ženám se zde od dětství dostávalo

stejně výchovy. Spartské ženy nebyly odlučovány od veřejného života. Nezáleželo na tom, zda žena je či není provdána. Patřilo k běžným zvykům, že se nejstarší bratr dělil o svou ženu s mladšími bratry, případně i s přáteli. Tuto volnost mravů umožnil fakt, že spartská společnost byla založena na společné státní výchově dětí, a proto zde nebyl takový tlak na pokrevní legitimitu dědiců. (Neumann a Kloučková, 1999, 2.díl)

2.3.3 Starověký Řím

Ve starém Římě se žena těšila opravdové úctě. Společnost věnovala stejnou pozornost jak mužskému, tak i ženskému principu. Ačkoli byla žena ve společnosti vysoce mravně a společensky posuzována, její právní postavení bylo o poznání horší. Dcera byla až do doby sňatku zcela v poručenství otce, který za ni nesl odpovědnost a rozhodoval o důležitých věcech v jejím životě. Po provdání tuto roli přebíral její manžel. Žena se plně podílela na chodu domácnosti a mohla se volně pohybovat mezi přáteli i po veřejných prostorech (nebyla odkázána jen na určité komnaty v domě jako tomu bylo v Athénách). Žena však nesměla volně nakládat se svým majetkem. (Neumann a Kloučková, 1999, 2.díl)

2.3.4 Staroslovanské kmeny

Slované se v historii objevují pozdě a to jednak svými loupeživými vpády do říše římské a jednak jako poddaní Avarů a vítězi nad nimi. Do dějin Slované vstupují s patriarchální rodovou organizací a stopy po mateřském právu jsou nepatrné. Zabíjení novorozenců ženského pohlaví bylo obvyklým jevem u slovanských kmenů. Existovaly zde příbuzenské sňatky, domluvené únosy žen. Mnohoženství u starých Slovanů bylo samozřejmé. Vedlejší ženy se nazývaly souložnice. Nevěsta patřila všem, než trvale přešla do vlastnictví jednoho. I ženy vládnoucí třídy byly libovolně střídány. Ale později podle Lidmily a Drahomíry, lze usuzovat, že knížecí slovanské ženy nabývaly značný vliv na vladařské a politické moci. (Neumann a Kloučková, 1999, 2. díl)

2.4 Středověk

Nejčastějším způsobem je středověk vymezován od doby úpadku říše římské až po objevení Ameriky. Charakteristickým rysem tohoto období rozmach křesťanského náboženství. Často se tvrdí, že církevní zákony zajistily ženě důstojnější postavení ve společnosti. Je to však zrakový klam. Na počátku se ženě sice vrací lidská důstojnost, ale později vlivem

církve byla žena považována za původkyni lidských hříchů a zcela vážně se uvažovalo i o tom, zda je žena vůbec člověkem. Navzdory těmto postojům sehrála žena významnou roli jak ve službách náboženství tak i v pomoci bližním. Křesťanství se šířilo a tím se pohled na ženu dostal do sporu s pohledem společností Germánů a Slovanů. Ty ženu chápaly jako mravní bytost a oslavovaly její schopnost mateřství. V době konfrontace křesťanství s germánskou společností přešla část germánských zvyků do křesťanství a naopak germánské zvyky byly obohaceny křesťanstvím. Z tohoto "zkřížení" vznikla zbožná, vážná a dobročinná žena románského období. Její sociální postavení ve společnosti vzrůstala především v důsledku hojného zakládání klášterů, jež byly zpočátku vyhrazeny pouze ženám. Kláštery se na dlouhou dobu staly středisky učenosti a představené klášterů - abatyše - měly značný vliv na řízení tehdejších států (Neumann a Kloučková, 1999, 3. díl)

A co umožnil křesťanský středověk? Blud čarodějnictví, satanismus, askezi. Církevní učení o nečistotě ženy a její svůdnické povaze vedlo nejen k opovrhování láskou, ale i ke strachu před ženou samotnou. Středověk viděl v ženě ztělesnění hříchu, nevěstku či dáblici nebo právě naopak i neposkvrněnou pannu a světici. Rytířských dobách žena byla středem společenského života, uměla číst, psát, znala hudbu a cizí jazyky, měla určité vědomosti, ale přesto měla v domě svoji ženskou komnatu. Žena zdravila muže první a muži bylo ctí jí poděkovat poklonou. (Neumann a Kloučková, 1999, 3. díl)

Renesance byla vnímána jako revoluční proces. Vznik peněz zničil středověký výrobní způsob i společenské bytí postavily na novou úroveň. Za nejlepší věk u ženy byl v renesanci považován věk od pětatřiceti do čtyřiceti let. Zralé matce dávali přednost před rozkvétající dcerou. V renesanci byla uctívána ženská ňadra, proto i ženy nosily hluboké dekolty. Mezi hlavní společenské zábavy žen patřil lázeňský život, společenské hry a tanec, lidové slavnosti jako např. posvícení, divadlo. Renesance jako taková posiluje individualismus, občanské sebevědomí, hrdost, svobodu. (Neumann a Kloučková, 1999, 3. díl)

2.5 Novověk

Za symbolický počátek novověku se nejčastěji považuje rok 1492, kdy Kryštof Kolumbus objevil Ameriku. Někdy se za počátek novověku považuje rok 1640 (začátek občanské války v Anglii). Konec novověku (a počátek moderních dějin) je možné umístit na závěr 18. století (např. události Velké francouzské revoluce roku 1789), nebo ke konci 19. století či na začátek 20. století (konec První světové války roku 1918). Novověk znamená nejen

pro evropské dějiny dobu převratných změn společenského, kulturního, ekonomického charakteru. Novověk znamená přechod společnosti od středověkého modelu zemědělské výroby k ekonomickým modelům kapitalismu (především v Nizozemí, Anglii), rozvoj osobní svobody a svobodné společnosti jako takové (vznik a rozvoj parlamentarismu, ústavnosti). Hlavní znakem 18. století byl absolutismus (tedy absolutní moc vladaře) a galantnost zasahující do všech směrů života žen i mužů. (Neumann a Kloučková, 1999, 4.díl)

V této éře byly konečně překonány předsudky minulých staletí a pozvolna se začala ženám přiznávat lidská práva. Žena není pouze světicí nebo milenkou - stává se už bytostí lidskou, se všemi taji a krásami. Ženy začínají samy tvořit a jejich tvorba je uznávána. Vzdělání žen se prohlubuje a získávají celistvější informace. Tím pádem byl překonán po staletí panující předsudek, že žena není schopna intelektuální činnosti. Tento vývoj obohatil kulturu a umění o ženský prvek, o ženský způsob vnímání světa. (Neumann a Kloučková, 1999, 4.díl)

Sedmnácté a osmnácté století již pokračuje v dané linii. Doba je poněkud lehkomyšlnější, ale emancipace ženy zdárně pokračuje.

V osmnáctém století ženy prožily osvícenství. Dotklo se nejen pohledu na tělo ženy. Ženské rozmnožovací orgány již nebyly považovány za nedokonalou verzi mužských, ale za orgány zcela odlišné. Osvícenství tedy svým způsobem zasáhlo všechny ženy, ale jen některé se do něho aktivně zapojily a využily této příležitosti k tomu, aby zpochybnily zaběhlé způsoby uvažování. Některé se účastnily intelektuálního neklidu tím, že vedly debaty a poskytovaly prostor, kde ženy mohly „přemýšlet po svém.“ Ženy začaly mít větší podíl na šíření znalostí než muži. Gramotnost žen se zvyšovala rychleji než tomu bylo u mužů. Na sklonku osmnáctého století ženy hovořily, četly a psaly o ženách tak, jak to dosud nikdy předtím nedělaly. Začaly se tvořit první neoficiální spolky žen. (Abramsová, 2005)

2.6 19. století

V kapitole výše jsem uvedla periodizaci novověku, jak je, ale patrné, je datován různými historiky různě. Proto jsem se rozhodla 19. století zařadit jako samostatnou kapitolu i když by toto období mohlo patřit i do období novověku.

Ještě v 19. století byly dívky vedeny pouze k péči o domácnost a rodinu. Převažovala domácí výroba, jako pečení chleba, šití šatstva, opravování botou, a to vše v domácnosti. Že-

na byla od rána do večera plně vytížena domácností. Cílem ještě stále bylo dobře se provdat. Děvčata trávila veškerý čas tím, že si sama připravovala výbavu a učila se vést domácnost. Snaha se provdat byla velká, protože dívka, která se neprovdala, zůstala „viset na krku“ příbuzným, kteří se o ni museli postarat. Manželství se přikládala velká důležitost. (Abramsová, 2005)

Na venkově majetek dědil pouze nejstarší syn, aby půda zůstala pohromadě, a ten byl povinen neprovdanou sestru živit. Pokud měl takových sester víc, stávalo se, že se ani neoženil. Jestliže venkovská dívka neměla příbuzné, ani majetek, musela do města – do služby, aby přežila. Ve městě byla situace trochu odlišná. Dívkám z měšťanských rodin byla po absolvování školní docházky dopřána ještě výuka hudby a francouzštiny, aby se zvýšila jejich cena na trhu nevěst. Nevěsty lovil bohaté ženichy, ženichové hledali co největší věno. A manželství bylo hospodářskou institucí. Neprovdaná měšťanská dcerka byla opravdu přítěží pro příbuzenstvo, protože by se nesnížila k tomu, aby šla a živila se vlastní prací. To bylo pouze pro chudinu. Pracovaly – již od čtrnácti let – pouze dívky z nižších sociálních vrstev. A tak neprovdaná měšťanská dcerka dělala služku u svých příbuzných, pokud příbuzné neměla, hladověla. Mnohdy končila v nevěstinci. Stávalo se, že ženy, které ovdověly a znovu se neprovdaly a které už nechtěly ani nevěstince, prodávaly zámožným pedofilům svoje dcery. Takové případy bohužel nebyly ojedinělé. (Neumann a Kloučková, 1999, 4. díl)

V rakousko – uherské monarchii byla školní docházka šestiletá. V roce 1869 byla uzákoněna osmiletá povinná školní docházka, pro děti od šesti do čtrnácti let. Pro dívky tímto veškeré další možnosti vzdělávání skončily, pokud nechtěly pokračovat na Ústavu pro vzdělávání učitelek. Absolventky však směly vyučovat pouze ruční práce na soukromých dívčích ústavech. Možnost vyššího studia měli pouze chlapci. Na základním stupni školství bylo pro děvčata v učebních osnovách čtení, psaní a počítání minimum, převažovala výuka ručních prací. Ke konci tohoto století vzrostla očekávání žen s nimiž vstupovaly do manželství. Toužily po tom, aby je manželé povzbuzovaly v jejich úsilí, respektovali jejich práci v domácnosti zároveň jim byli oporou a milovali je. (Abramsová, 2005)

Když roku 1859 padl Bachův absolutismus, došlo ke změnám jak na scéně politické tak i na scéně kulturní a společenské. Tato doba, charakterizovaná euforií a očekáváním lepších časů stranila i ženám a jejich emancipačním snahám a ony se začaly nenásilnou formou organizovat v hnutí. Právě rok 1867 byl významným krokem vedoucím k rozvoji veřejné

činnosti žen. V platnost vešel Spolkový zákon, který umožňoval fungování ženských spolků. Tímto krokem začaly vznikat ženské spolky. V čele ženských hnutí stály ponejvíce spisovatelky: Karolina Světlá, Věnceslava Lužická-Srbová, Sofie Podlipská, Eliška Krásnohorská, Tereza Nováková a další. Byly iniciátorkami a zakladatelkami řady spolků, které se zabývaly charitou, péčí o chudé svobodné dívky a jejich vzděláváním. Ženské hnutí v Čechách se ve svých počátcích neslo ve zcela jiném duchu, než jinde ve světě, hlavně v Americe. Bylo mírné, ne tak radikální a hlavní ideou bylo vlastenectví, češství, což bylo zajisté odrazem více než tří století nadvlády dynastie Habsburků, popírání naší národní identity, systematického poněmčování. (Havelková, 2004, s. 176), (Valdrová, 2006)

Německá historička Ute Gerhard in Havelková (2006, s. 173) dokládá, že: „V 18. století společnost uznávala, že ženy jsou stejně inteligentní jako muži (a k domácnosti je potřeba je přitáhnout i mírným násilím), v polovině 19. století už na ně bylo nahlíženo jako na méně inteligentní, neschopné se o sebe postarat, pasivní, podřízené. Moderní rozrůznění rolí vešlo do praxe.“

Hlavním pojmem v této době bylo měšťanstvo, měšťanská vrstva. Okolo něj se točila veškerá legislativa spojená s uzavíráním manželství, zakládáním rodin. Neuvažovalo se o lidech z nižších vrstev, jim byla činěna opatření, aby se jim veškeré uzavírání sňatků a zakládání rodin znemožnilo. Vlivy různých opatření byly rozdílné v jednotlivých sociálních vrstvách. Pokud bohatá žena nedostala certifikát o profesi, způsobovalo jí to spíše frustraci, ale pro chudé ženy to bylo zničující. Měly na výběr ze čtyř povolání: dělnice v továrně, služka, prostitutka a kojná. (Neumann a Kloučková, 1999, 5. díl)

Tehdejší doba měla sice velké představy, ale uskutečňovala je výhradně po mužské linii. A právě na to reagovalo ženské hnutí. Tím pádem můžeme konec devatenáctého století pojmenovat jako období ženské emancipace. (Valdrová, 2006)

2.7 20. století

20. století tedy navazuje na dění v posledních deseti letech 19. století. Pojem ženská emancipace je nahrazen slovem feminismus. V první vlně feminismu (konec 18. století až do roku 1930) se ženy vyrovnávaly především s vnějšími faktory svého postavení (nemohly volit a být voleny, nemohly budovat samostatný život, nemohly studovat). V řadě zemí si

ženy vydobily volební právo – Češky v roce 1920 jako jedny z prvních v Evropě. (Valdrová, 2006)

Významným mezníkem ve vývoji žen se stala 1. světová válka. Během války ženy úspěšně nahradily muže v zaměstnáních. Poválečné období přineslo rozvoj pracovních příležitostí pro ženy ve spotřebním průmyslu a komunikacích. Ačkoliv se ženy po příchodu mužů z fronty musely navracet zpět do domácnosti, pocítily, že je práce baví a poskytuje jim kontakt s vnějším světem. A tak se jediné správné ženské poslání, stát se matkou a rodit děti, bylo zpochybněno. (Valdrová, 2006)

Celosvětová ekonomická krize a nástup fašismu přiměly ženy věnovat se jiným společenským otázkám. I hlavní představitelka českého feministického hnutí, Františka Plamínková, nechala ženské téma stranou, protože považovala za důležitější varovat před nacismem.

Ve 2. světové válce ženy opět přebraly pracovní povinnosti mužů. Po návratu mužů, byly ženy zatlačeny do domácnosti. Chtěla-li žena jít pracovat, musela žádat manžela o svolení. Na manželství je stále nahlíženo jako na nejlepší způsob zaopatření ženy. Pokud byla žena v manželství nespokojená, bylo to tím, že se nešťastně vdala. Soukromé problémy byly pokládány za problémy veřejné. (Valdrová, 2006)

Ženy se po prvních úspěších odmlčely a jejich druhá vlna feministického hnutí se objevila kolem 60. let 20. století. Po obrovské konzervativní vlně v padesátých letech dvacátého století, která přinesla ženám pocit neužitečnosti. Masové podoby dosáhla roku 1968 v souvislosti s hnutím hippies. Ženy poznaly, že změna legislativy není vše a předmětem hnutí se také staly otázky seberealizace, právo na antikoncepci apod. V 70. letech probíhal v demokratickém světě diskurz o právech a svobodách osobnosti. Tuto generaci charakterizuje hledání nové mužské a ženské identity. Preferují se hodnoty jako: citlivost, láska, vstřícnost, odmítání násilí. To vše pomohlo ženám a mužům ve vyspělých demokratických zemích uvědomit si a ovlivnit své pozice, ambice, šance. Zpochybnila se „tradiční“ dělba rolí a vznikla generová studia. (Valdrová, 2006)

2.7.1 Zaměstnání žen ve 20. století

Vysokoškolsky mohly ženy studovat kromě filosofie také medicínu a farmacii. A tak byly roku 1901 uděleny první české doktoráty ženám. Ženy, které v této době získávaly vysokoškolské tituly, pocházely většinou ze středních vrstev, z dobře situovaných rodin. Otcové

těchto dívek byli zpravidla lékaři, profesori, učitelé, právníci a další, vzdělaní a pokrokově založení muži. (Havelková, 2004)

Zaměstnaná žena již není společností zavrhována., ale i přesto se ženy potýkají s velkými překážkami. Jsou sice zaměstnávány, ale za platy o polovinu nižší, než muži. Přičemž nejhůře jsou na tom učitelky. Zákon jim přikazuje celibát. V okamžiku, kdy se učitelka provdá, musí zaměstnání opustit. Jednou z žen, která se kvůli lásce ke svému učitelskému povolání vzdala práva mít rodinu a děti, byla i Františka Plamínková. Proto celý život bojovala za práva žen, za zrušení celibátu učitelek. Ženám bylo tedy umožněno pracovat, stát dokonce zakládá pro zaměstnané ženy, hlavně samoživitelky, mateřské školy. Zde se dětem věnovaly pěstounky, absolventky ústavů pro vzdělávání učitelek. Přesto však ženy ve většině případů opouštěly zaměstnání v okamžiku, kdy se provdaly. Důvodem bylo nejenom to, že muž chtěl mít manželku doma, u dětí, ale také to, že žádný zaměstnavatel nezohledňoval mateřství. Neexistovala mateřská dovolená, příspěvek v mateřství, na dobu před porodem a po něm nebyla dokonce poskytována ani běžná dovolená. (Havelková, 2004)

Roku 1903 zakládají české ženy v čele s Františkou Plamínkovou a za vydatné pomoci T. G. Masaryka Ženský klub český. V něm se začal soustřeďovat veškerý kulturní a politický život českých žen. Pod něj patřila i řada menších spolků. Ženy začínají být politicky aktivní. Jejich přičiněním vznikají bezplatné zprostředkovatelské práce pro ženy, bezplatné útulky pro ženy v době nezaměstnanosti apod. Františka Plamínková, která se v ženském hnutí angažovala od jeho počátků, objevila mezeru ve volebním zákoně. Žena podle tohoto zákona nemohla volit, nikde však nebylo psáno, že nemůže být volena. A tak se rozbíhá velká a velmi dobře zorganizovaná volební kampaň, jejímž výsledkem je roku 1912 zvolení první ženy, spisovatelky Boženy Vikové – Kunětické, poslankyní Zemského sněmu. (Sokačová, 2004)

Ženy se po volbách v roce 1920 dostávají i do poslanecké sněmovny. Působí na zákonodárství ve směru zlepšení postavení žen ve společnosti, školství, vzdělání, úpravy rodinného života, ženské práce. Prosazují nejpokrokovější zákony, např. zákon o podpoře v nezaměstnanosti, o zákazu obchodování se ženami a dětmi, zasloužily se o zavedení nemocenského a starobního pojištění, mateřské dovolené, placené dovolené aj. Dělnické ženy se organizují v odborech, stávkují za rovné právo na práci a stejnou mzdu, za rovnocennost s muži. (Havelková, 2004)

Rok 1918 byl pro ženy významný i z hlediska vysokoškolských studií, neboť tohoto roku se ženám otevřely všechny fakulty všech vysokých škol. Stejně tak se zlepšila i situace středního školství. Záslouhou Alice Masarykové, dcery prezidenta Masaryka, byla v Praze roku 1918 otevřena Vyšší ženská škola pro sociální péči. Absolventky mohly pracovat ve veřejném zdravotnictví, v péči o mládež, o chudé, dále jako policejní asistentky, vychovatelky v ústavech, úřednice v právních poradnách aj. Byly zřizovány poradny pro matky a kojence, lidové ústavy sociálně zdravotní péče. (Havelková in Valdřová, 2006)

2.7.2 Výchova v rodině

Výchova v rodině prochází změnami jen pozvolna. Zakořeněné zvyklosti nelze jen tak vymýt, navzdory politice. Stále ještě jsou děti už od raného dětství vychovávány tradičním způsobem. Jiný přístup je k chlapcům, jiný k dívkám. Dívkám se dávají na hraní panenky, kuchyňské nádobíčko, kočárky, chlapcům náradí, auta, stavebnice. Od dívek se očekává, že na sebe nebudou příliš upozorňovat, od chlapců se naopak vyžaduje průbojnost, rozhodnost. Spontánně je uplatňován patriarchální typ vztahů v rodině, ovlivňujícím činitelem je výchova v duchu tzv. gender rolí. Agresivita a sexuální aktivita je u mladých mužů tolerována, u dospívajících dívek ne. Takže nežádoucí rysy nejsou podmíněny biologicky, ale sociálně. Představa o postavení muže a ženy je do vědomí dětí vkládána a formuje jejich budoucí sebehodnocení. (Valdřová, 2006)

2.8 Po roce 1989 – současnost

Rok 1989 byl významný pro celkový rozvoj české i slovenské společnosti. Začali se vracet exiloví intelektuálové a intelektuálky, česká veřejnost naslouchala mimo jiné jejich názorům na feminismus. Mnoho z nich neměli potřebu vysvětlovat, co feminismus je, nedovedli objasnit tento myšlenkový proud. Z tohoto důvodu byly feministky neprávem osočovány. Protože se česká společnost nechystala vzdát se „tradiční“ podoby mužské a ženské role, byl antifeminismus podporován mýty, které můžeme slyšet ještě dnes: „Feministky se mstí mužům za to, že je nechtějí“, „Stačí, když matky budou vychovávat lépe své syny“, „Politika je špinavá věc a pro ženy se nehodí“. Poslední jmenovaný argument popisuje situaci žen na politické scéně po roce 1989, kdy ženy dobrovolně rezignovaly na politickou práci přenechaly jako politický tak i ekonomický vliv a moc mužům. Nebyl zájem o aktivní ženský politický život. (Valdřová, 2006)

V současné době se osvěta u nás provádí Sociologickým ústavem AV ČR či na vysokých školách, které mají rozšiřující výuku generových studií a kurzy pro veřejnost. (Valdrová, 2006)

Česká společnost si i nadále nese dědictví po předcích a bohužel se i nadále drží zlovyků před rokem 1989. Každá země má svou historii a neměla by ji opomíjet, ale vývoj jde stále kupředu a zůstat stát se svými „komunistickými“ myšlenkami se nevyplácí. Kam bychom došli, kdybychom se obraceli stále do zadních řad vývoje?

Česká žena současné doby má největší problém, z hlediska diskriminace, v platovém ohodnocení. Jak poukazuje Čermák (2003): „*Ženy za stejnou práci ve stejné pozici dostávají v průměru o 30% nižší plat než muži.*“ Je to dáno tím, co jsem uvedla výše a to je ustrnutí na idejích dřívější doby. Mzda české ženy je stále vnímána jako doplněk ke mzdě muže. Zachováním takovéto platové diskriminace nikdy nedojde k úplnému faktickému zrovnoprávnění. Co pak má dělat matka samoživitelka? Sociální dávky jí přiznány nejsou a musí z tohoto platu uživit sebe i dítě a zaplatit všechny výdaje na energie apod. Jistě by každé ženě pomohlo, pokud by se její výdělek zvýšil na stejnou částku jako mužův.

Žena ve společné domácnosti. Opět i zde přetrvává „tradiční model“ dělby práce v rodině, kdy hlavní péči o domácnost a děti zabezpečuje převážně žena. Jsou i tací muži, kteří se práci v domácnosti nevyhýbají, ale je jich jen poskromnu. Tito jedinci mužského pohlaví pomáhají především s nákupy a luxováním, ale málo se podílejí na vaření pro rodinu. Vypadá to však, že se blýská na lepší časy. Především v mladší a střední generaci se zapojení do chodu a dělby práce v domácnosti zvyšuje. Ovšem, muži stále mají vůči ženám v této oblasti velký dluh. (Čermák, 2003).

Nemohu zde muže jen kritizovat, to není účelem mé práce a ani to činit nechci. Proto se chci zmínit i o „statečných jedincích mužského pohlaví“, jenž vzali na svá bedra povinnosti matky a zůstali se svými dětmi na rodičovské dovolené. Ženy, které si prošly mateřství, vědí, že tato mateřská, potažmo rodičovská dovolená, není dovolenou v pravém slova smyslu. Ale je plná starostí o dítě, které si vynucuje neustálou pozornost rodiny.

Můžeme tedy konstatovat, že postavení českých žen se v domácnosti zlepšuje zejména s klesajícím věkem a stoupajícím vzděláním si rodiny tradičně ženské role rozdělují mezi sebe a dělají spoustu věcí společně. Jedná se především o rodinný rozpočet, vzdělávání se či

pěstování koníčků. Naopak starší lidé zůstávají věrni klasickému rozdělení rolí v domácnosti. (Čermák, 2003)

Bohužel, stále ještě v některých zemích existuje a je problémem, mohu tvrdit, že globálním, protože se svým způsobem dotýká celého světa, je obchod se ženami. Dalším problémem je znásilňování, sexuální obtěžování na pracovišti, vykořisťování ženské a dětské síly. V Africe je vážným problémem pro dívky a ženy obřízka. Přičemž obřízka je rituální zásah do ženských genitálií dítěte. A v neposlední řadě je to násilí na ženách. I když můžeme říci, že jsou, naštěstí, vytvořeny mezinárodní sítě a iniciativy, které monitorují a pomáhají zlepšovat situaci žen v kritických oblastech lidských práv, zdraví, násilí na ženách a další. (Valdrová, 2006)

2.8.1 Gender studies v Česku

Pojem gender studies úzce souvisí s feminismem, rozhodla jsem se níže uvést základní pojmy a jejich vysvětlení, protože se v teoretické části několikrát zmiňuji o těchto pojmech a považuji za důležité uvést tato slova do kontextu.

Gender. Je slovo pocházející z řečtiny a znamená rod. Odkazuje na sociální rozdíly (v protikladu k biologickým rozdílům) mezi muži a ženami, které jsou kulturně a sociálně podmíněné, konstruované, tj. mohou se v čase měnit a různí se jak v rámci jedné kultury, tak mezi kulturami. Jsou předmětem socializace. Závaznost těchto rozdílů tedy není přirozeným, neměnným stavem, ale dočasným stupněm vývoje sociálních vztahů mezi muži a ženami. Výzkumem a analýzou těchto sociálních a kulturně podmíněných rozdílů mezi muži a ženami v různých oborech se zabývá multidisciplinární sociálněvědný obor genderová studia (nazývaný též rodová studia, studia rodu či gender studies). (Plesková, 2008)

Od tohoto termínu odvozujeme název genderové role. Jde o společenské role, které jsou osobám předepisované společností na základě jejich pohlaví. Genderové role jsou způsoby chování, kterými se projevujeme jako muž či žena. Mění se v čase. (Plesková, 2008)

Genderové stereotypy. Jedná se o předsudky, představy o „správném“ a „přirozeném“ chování a posuzování jedinců obecně na základě jejich příslušnosti k určitému pohlaví bez toho, abychom se zabývaly otázkou co je jim vrozené a co získali výchovou, jaké jsou jejich individuální schopnosti, představy o životě apod. (Plesková, 2008)

Vznik generových studií v České republice se datuje založením Centra genderových studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v roce 1998. V roce 2004 byla na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy ustavena první česká katedra generových studií. Stejně se rozvíjela gender studia i na FSS Masarykovy univerzity v Brně, nikoli jako katedra, ale oddělení katedry sociologie. Genderové studia a feminismus rozvíjejí též neziskové organizace, např. NESEHNUTÍ Brno, která pořádá i pravidelné přednášky pro veřejnost. Kromě obecně zaměřeného úvodu do problematiky genderu lze v Česku studovat feministické teorie, politologii, sociální problémy, problémy genderové identity, dějiny umění z hlediska genderu a mnoho a mnoho dalších. (Valdrová, 2006)

3 EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ VÝZKUM

Praktická část mé diplomové práce vychází z části Evropského sociálního výzkumu. Proto považuji za nezbytné uvést základní údaje o daném výzkumu.

Evropský sociální výzkum (The European Social Survey = ESS) je mezinárodní kvantitativní výzkumný program zaměřený na zkoumání politicky významných postojů, hodnot, které sdílejí občané v evropských demokraciích. Od svého počátku sleduje dodržování výjimečně vysokých výzkumných standardů v oblasti kvantitativních šetření. V roce 2005 byl Evropskou komisí oceněn jako vůbec první evropský výzkumný projekt z oblasti sociálních a humanitních věd. (Sociologický ústav AV ČR, 2005)

Na počátku výzkumného programu bylo poznání, že ve většině evropských zemí chybí relevantní a kvalitní data, která by umožňovala zkoumat společnosti těchto zemí v časové a mezinárodní komparativní perspektivě. Projekt ESS si dal za cíl zabývat se obsáhle populacemi všech demokratických zemí západní, střední i východní Evropy a to v časové i mezinárodní perspektivě. V rámci projektu ESS probíhají šetření každé dva roky. Během těchto šetření jsou v účastnících se zemích sbírána různá data, např. data o sociálních, politických a kulturních postojích, míněních a orientacích (European Values Survey). Samozřejmostí je zjišťování socio-demografických a socio-strukturálních charakteristik dotázaných a jejich domácností. (Sociologický ústav AV ČR, 2005)

Účast jednotlivých zemí závisí na tom, zda se jim podaří získat finanční prostředky na terénní sběr dat na jejich území. Za Českou republiku připravilo obě vlny šetření ESS výzkumné oddělení Hodnotové orientace společnosti Sociologického ústavu AV ČR.

3.1 Hodnotové orientace v ESS

V Evropském sociálním výzkumu bylo uskupení otázek věnované hodnotám. Tento blok otázek vycházel ze Shwartzovy metody. S. H. Schwartz je vzděláním psycholog a jeho koncept hodnot je založen na individualistickém přístupu. Snažil se nalézt strukturu hodnot všeobecně platnou pro všechny kultury, které by se lišily pouze průměrnou relativní důležitostí, kterou jim jejich členové přiřkládají. Snažil se přinést celostní pojetí hodnot i návod na jeho ověřování. Celostní v tom smyslu, že hodnoty je možné zobecňovat do vyšších kategorií a zároveň je možné výsledky hodnot a kategorií hodnot přenášet mezi skupinami,

státy apod. V základním vymezení hodnot se S. H. Schwartz neodlišuje od svých předchůdců (jako byl např. Rokeach apod.). (Řeháková, 2006)

Lidské hodnoty podle Schwartze (2002) formují poměrně stabilní hierarchie vzhledem k jejich relativní důležitosti. Tato relativní důležitost je významná při rozhodování, neboť lidé samozřejmě zastávají více různých, často navzájem rozporných hodnotových orientací. To která z nich má největší váhu, pak rozhoduje o aktuálním jednání.

Hodnoty v tomto konceptu nestojí prostě jedna vedle druhé, ale vytváří určitou strukturu se vztahy, podobností a opozic. Schwartzův přístup k měření předpokládá, že měříme celou hodnotovou strukturu respondentů, tedy že žádná významná hodnotová dimenze nechybí. Struktura hodnot má potom podle něj podobu jak ji ukazuje obrázek. (Řeháková, 2006)

3.2 Portrait Values Questionnaire

Pro ESS bylo potřeba vyvinout jednoduchý nástroj výzkumu hodnot. Původní metoda SVS (Schwartz Value Survey) vycházela z 57 položek. Protože zjišťování hodnotové orientace v Evropském sociálním výzkumu bylo pouze jednou jeho částí, bylo zapotřebí aby se původní SVS změnil, nejen z toho důvodu, že jeho vyplnění zaplňovalo mnoho času, ale i z toho důvodu, že bylo náročné na abstraktní myšlení. Z uvedených důvodů byl použit Schwartzův méně rozsáhlý instrument pro zjišťování hodnot – Portrait Values Questionnaire (PVQ). V ESS obsahoval PVQ 21 položek rozdělených do 10 základních hodnot. Tento dotazník jsem i já využila ke zjišťování hodnotové orientace žen. Nejen proto, že Schwartz zhotovil dotazník, který zkoumá hodnoty lidí jiným způsobem než pouhým seřazením či škálováním pojmů. Ale i proto, že dotazník působí zajímavě a respondenti se u něj nenudí a přemýšlejí. Je vytvořen ve dvou modifikacích, jedna je pro ženy, druhá pro muže. PVQ měří hodnoty nepřímou a výsledkem jsou úsudky o podobnosti portrétu a respondenta. Stimuly v PVQ jsou lidé, vyobrazení prostřednictvím svých cílů, aspirací a přání. U každého portrétu respondent určuje, jak moc se mu popsaná osoba podobá. Respondent porovnává portrét se sebou nikoli sebe s portrétem a požaduje, aby po přečtení portrétu vybral jednu z šesti nabízených odpovědí. Avšak respondent, který napíše, že se mu velmi podobá osoba, pro kterou je důležité promýšlení nových myšlenek a tvořivost, odhaluje, jakou důležitost přičítá hodnotám samostatnosti, ačkoliv sám vůbec nemusí být tvůrčí. To znamená, že člověk, který vysoko hodnotí tvořivost jako vůdčí princip v životě, nemusí být tvořivý a někdo, kdo je tvořivý, může přičítat tvořivosti jako hodnotě, která řídí jeho život, jen malý

význam. Schwartz dokázal pomocí multitrait-multimethod, že SVS a PVQ jsou totožné pro měření deseti hodnotových typů. Jen vnitřní reliabilita položek je nižší než u SVS. (Řeháková, 2006)

Dotazník PVQ S. H. Schwartze vychází z dvaceti jedna otázek seřazených do deseti hodnotových typů, které se dále koncentrují do čtyř vyšších hodnotových typů.

3.2.1 Hodnotové typy PVQ

10 základních hodnotových typů:

Univerzalismus: ochrana životního prostředí, jednota s přírodou, tolerance, sociální spravedlnost, moudrost, rovnost, světový mír, svět krásy a vnitřní harmonie.

Benevolence: ochota, čestnost, odpuštění, oddanost, zodpovědnost, duchovnost, skutečné přátelství, citová a duchovní intimita, smysl života.

Konformismus: poslušnost, úcta k rodičům a starším lidem, zdvořilost, sebeovládání.

Tradice: podřízení se životním okolnostem, zbožnost, pokora, úcta k tradicím, mírnost, odpoutání od světských zájmů.

Moc: sociální moc, autorita, bohatství, zachování dobrého jména, společenské uznání.

Úspěch: úspěšnost, schopnost, ctižádostivost, vlivnost, inteligence.

Požitkářství: zábava, užívání života, nestřídmost.

Bezpečnost: čistota, národní bezpečnost, opětování služeb, sociální pořádek, bezpečnost rodiny, pocit sounáležitosti, zdraví.

Stimulace: odvaha, pestrý život, vzrušující život.

Samostatnost: zvědavost, tvořivost, svoboda, volba vlastních cílů, nezávislost, sebeúcta. (Řeháková, 2006)

Musíme tedy počítat s tím, že spolehlivost indexů bude nízká a proto je možné sousední hodnotové typy a vytvářet jak spolehlivější indexy tak i širší hodnotové orientace. Čtyři vyšší kategorie hodnot, kombinují dva či tři základní hodnotové typy. Tyto vyšší kategorie zjednodušují rozbor hodnotových orientací. Pokud se však neudělá rozbor vztahů deseti hodnotových typů, může se ztratit smysl informací získaných o respondentovi. Obsahují širší motivační cíle než základních deset hodnot. (Řeháková, 2006)

Čtyři vyšší kategorie jsou:

Otevřenost změně: skládá se z hodnotových typů samostatnost, stimulace a požitkářství.

Konzervace: skládá se z hodnotových typů bezpečnost, konformismus a tradice.

Posílení ega: skládá se z hodnotových typů moc a úspěch.

Překročení sebe sama: skládá se z hodnotových typů benevolence a univerzalismus.

Pokud hledíme na hodnoty jako na cíle, pak jejich dosažení slouží osobním (individuálním) nebo společenským (kolektivním) zájmům. Právě proto Schwartz (In Řeháková, 2006) uvedl další možnost vytvoření širších kategorií, a to na individuální zájmy a kolektivní zájmy. Přičemž individuální zájmy obsahují položky samostatnosti, stimulace, požitkářství, úspěchu a moci. Kolektivní zájmy zahrnují položky benevolence, konformismu a tradice. Položky univerzalismu a bezpečnosti jsou tzv. přechodové, že v sobě zahrnují jak kolektivní tak i individuální zájmy, tedy slouží zájmům oběma. (Řeháková, 2006)

Schwartz 2005a přišel s dalšími principy, které organizují strukturu hodnot. Uvádí, že lze kombinovat všechny sousední hodnoty do vyšších typů. To dává různým výzkumníkům volnost při vytváření typů vyššího řádu, které jsou užitečné z hlediska předmětu zkoumání. Podmínkou však je kombinace sousedních hodnotových typů! (Řeháková, 2006)

Hodnotové typy však nejsou jen v souladu, ale jsou i takové, které proti sobě stojí v opozici. Posílení ega (zdůrazňuje sledování vlastních zájmů) stojí proti překročení sebe sama (důraz na blaho a zájmy druhých). Otevřenost změně (důraz na nezávislé myšlení, jednání a připravenost k novým zkušenostem) je v opozici s konzervací (sebeomezení, pořádek a nechut' změn). Stejně tak jsou v konfliktu i základní hodnotové typy. Samostatnost a stimulace jsou v konfliktu s konformismem, tradicí a bezpečností. Univerzalismus a benevolence stojí proti úspěchu a moci. Požitkářství je v rozporu s konformismem a tradicí. (Řeháková, 2006)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROJEKT VÝZKUMU

V současné době slycháme, že moderní ženy mají svůj žebříček hodnot a tedy i hodnotový systém postaven jinak než tomu bylo v dřívějších dobách. To je samozřejmě pravdou, ale je to také otázkou vývoje společnosti. Jakmile se společnost vyvíjí a posunuje se kupředu, ať už z hlediska vynálezů – např. elektrické energie až přes nové zbraně a léčiva, musí se posunovat i hodnoty všech lidí.

Praktickou část mé diplomové práce jsem tedy orientovala na zmapování hodnotového systému žen ve středním věku ve Zlínském kraji. Zaměřila jsem se na zjištění rozdílu v hodnotových orientacích žen žijících na vesnici a žen žijících ve městě. Tato problematika se mi jeví zajímavá a zaslouží si prozkoumání, a to nejen proto, že jsem žádné podobné výzkumy, zabývající se touto oblastí nenašla.

4.1 Zjišťování hodnotových orientací

Ve svém výzkumu jsem se rozhodla pro použití již vyzkoušeného dotazníku hodnotových portrétů dle S. H. Schwartze, který byl užit v Evropském sociálním výzkumu v roce 2002 i v roce 2004. Schwartzovo zjišťování hodnot (SVS) vyžaduje vysokou míru abstraktního myšlení, a působí proto potíže lidem s nižším vzděláním. Tudíž jsem se rozhodla použít pro svůj výzkum zkrácenou Schwartzovu metodu Portrait Values Questionnaire (PVQ) o které podrobněji píše v kapitole číslo tři.

Dále jsem se rozhodla do svého dotazníku zahrnout i řazení hodnot, dle důležitosti na škále od 1 do 5. Termíny hodnot použité v mém dotazníku jsem převzala z jedné části Milтона Rokeacha (Rokeach Value Survey – Terminal Values). Tímto bych chtěla potvrdit či vyvrátit, že rozdíly mezi ženami žijícími na vesnici a žijícími ve městě existují.

Řeháková (2006, s. 108): „*V současné době je asi nejužívanějším prostředkem k měření hodnotových orientací Schwarzovo zjišťování hodnot (Schwartz Value Survey, SVS), které má ambice být univerzální a úplné.*“

4.2 Postup výzkumu

4.2.1 Výzkumný problém

Hlavní výzkumný problém:

Jaké existují rozdíly v hodnotové orientaci žen žijících na vesnici a žen žijících ve městě ve Zlínském kraji?

Dílčí výzkumné problémy:

Jaký existuje vztah mezi vzděláním a hodnotovým typem otevřenosti změně?

Jaký je žebříček hodnot žen žijících ve Zlínském kraji?

4.2.2 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit a zda existuje rozdíl mezi hodnotami žen žijícími ve městě a žen žijícími na vesnici ve Zlínském kraji. A pokud ano, tak jaký rozdíl a v kterých hodnotách je rozdíl nejvyšší. Dále sestavit žebříčky hodnot žen žijících ve městě a žen žijících na vesnici.

4.2.3 Druh výzkumu

Vybrala jsem si kvantitativní výzkum. Jedním z jeho klíčových rysů je početní, co nejpřesnější měření specifických aspektů pedagogického jevu. Je to velmi strukturovaný výzkumný přístup, který se opírá o vymezení měřitelných proměnných.

4.2.4 Hypotézy

H1. Mezi hodnotovou orientací žen žijících ve městě a mezi hodnotovou orientací žen žijících na vesnici ve Zlínském kraji existuje rozdíl.

H2. Se vzrůstajícím vzděláním žen ve Zlínském kraji se zvyšuje hodnota typu otevřenosti změně u žen žijících ve Zlínském kraji.

Proměnné

Hodnotová orientace - je souhrnem názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro člověka představují určité hodnoty. Vyjadřuje smysl jednání, a v ní zahrnutý cíl. Uskutěčňuje se volbou (výběrem) možných cílů a prostředků vedoucích k jejich dosažení. (Redakce CoJeCo, 2000)

Vesnice – „*sociálně* – Sídlo, kde jsou mezi jednotlivými obyvateli úzké sociálními kontakty, existuje zde dlouhodobá přirozená sociální kontrola a spoluúčast“, Wikipedia (f), 2009.

Město – „*Je geograficky vymezený útvar, pro který je charakteristický soubor znaků, jež jej odlišuje od vesnice. Jsou to především relativní velikost ve srovnání s vesnicemi, vysoká hustota osídlení, sociální a profesní struktura obyvatel (obvykle nepracují v zemědělství, ale naopak v obchodu, průmyslu, službách) a poskytování správních, vzdělávacích, obchodních a kulturních funkcí pro širší okolí.*“ Uvádí Wikipedia (e), 2009.

Vzdělání – nejvyšší dosažené vzdělání, které respondenti získali respektive napsali. Jedná se o základní vzdělání, střední vzdělání bez maturity, střední vzdělání s maturitou, vyšší odborné vzdělání a vysokoškolské vzdělání.

Otevřenost změně – „*hodnota vyššího řádu*“, dle Schwarze (2002). Skládá se z hodnotových typů samostatnost, stimulace a požitkářství (odvaha, pestrý život, vzrušující život, zvědavost, tvořivost, svoboda, volba vlastních cílů, nezávislost, sebeúcta, zábava, užívání života, nestřídmost). (Schwartz, 2002)

Žebříček hodnot – uspořádání hodnot dle Rokeacha a dle Schwartze do pořadí dle důležitosti a podobnosti.

4.2.5 Výzkumný vzorek

Základní soubor jsou všechny ženy ve Zlínském kraji. Ze základního souboru jsem vybrala záměrný vzorek žen a to dle věkové skupiny (35 – 50 let). Velikost výběrového vzorku je sto žen, přičemž prvních padesát žen žije ve městě ve Zlínském kraji a druhých padesát žen žije na vesnici ve Zlínském kraji..

4.2.6 Charakteristika výzkumného vzorku z hlediska vývojové psychologie

Danou věkovou skupinu patří z hlediska vývojové psychologie do období dospělosti. Příhoda dělí období dospělosti na: mecitma (mladší dospělost) od 20 do 30 let, adultium (střední dospělost) od 30 do 45 let a interevium (pozdní dospělost) od 45 do 60 let. Věkové rozhraní, které jsem si pro výzkum vybrala je řazeno především do období střední dospělosti a částečně do pozdní dospělosti dle Příhody. (Holásková, 2005)

Tělesné změny mají své počátky již v počátečních etapách dospělosti, ale ve střední a především ve starší dospělosti jsou více viditelné a také více vnímané. Nejviditelnějším indi-

kátorem změn je kůže. Po 45. roce života dochází i ke změnám tělesných orgánů, sluchu, zraku, které se nejvíce začnou projevovat až ve stáří. U žen po 45. roce dochází k involuci vaječnicků a k širším hormonálním změnám, které způsobují tzv. menopauzu neboli klimakterium. (Holásková, 2005)

V průběhu dospělosti dochází ke změnám ve vnímání. Po třicátém roce dochází ke změnám na sítnici, které vygradují v období pozdní dospělosti snížením celkových zrakových schopností. Řeč se po 45. roce zklidňuje a gestikulace je daleko mírnější. Ovšem období střední dospělosti se stává vrcholem nejen pro rozumovou činnost, ale i pro schopnost pozornosti. I když je raná dospělost charakterizována zklidněním a postupnou harmonizací, teprve člověk ve střední dospělosti je dostatečně stabilizován, emoce dosahují konečné podoby. Zesiluje se sebevědomí. Člověk ve střední dospělosti je nejadekvátněji přizpůsoben, tzn. nejsnadněji přijímá a odmítá vzrušivé podněty. Celé období dospělosti je charakteristické zralostí a schopností využívat získané zkušenosti, nejvyšším sebevědomím a nejvyšší sociální pozicí. (Holásková, 2005)

Krise středního věku, je pojmem, který je spojen s obdobím dospělosti. Nastává u lidí kolem třicátého pátého a čtyřicátého věku života. Tato krize je spojena s hodnocením dosavadního způsobu života, s hledáním identity a s uvědoměním si smrti. „*Krise životního středu se může projevit jako zlom v dosavadním životě.*“ (Holásková, 2005, s. 123)

4.2.7 Metody výzkumu

Dotazník, sestavený dle S.H. Swartze: Metoda PVQ měření hodnotových priorit (výsledkem jsou úsudky o podobnosti portrétu a respondenta) a Test hodnot, který je částečně převzat dle Rokeacha, (důležitost určité hodnoty pro danou osobu). Vyplnění dotazníku zabere respondentovi přibližně deset minut, tudíž jsem neměla problém, že by oslovené ženy nevyplnily či nedovyplnily daný dotazník.

4.2.8 Způsob zpracování dat

Nejprve si vytvořím tabulku pro hodnoty dle PVQ a tabulku hodnot pro Rokeacha. Zde zanesu data získaná od respondentek.

To znamená, že jejich odpovědi na danou otázku ohodnotím body, dle daného návodu S. H. Schwartze. Otázky budou dále kategorizovány do 10 proměnných – hodnotových typů.

Tzn. Sečtu body u otázek náležejících danému hodnotovému typu každé ženy. Dále vypočítám vnitřní reliabilitu (Cronbachova alfa) každého hodnotového typu pomocí programu STATISTICA 8. Dle očekávání by míra vnitřní reliability u většiny z hodnotových typů měla být nízká. V tomto případě Schwatz doporučuje 10 hodnotových typů rozřadit do čtyřech vyšších kategorií. U těchto vyšších kategorií by se vnitřní reliabilita položek měla zvýšila na přijatelnou hodnotu. U všech žen vypočtu u každého z deseti hodnotových typů aritmetickým průměrem počet dosažených bodů. Ty budou sloužit k utvoření hodnotových priorit každé ženy. V ESS je doporučen tento postup: vypočítání hodnoty MRAT (Mean rating) pro každý z deseti hodnotových typů (aritmetický průměr), poté dle vzorce: Průměr ženy (1) u univerzalizmu/ MRAT (univerzalizmus) vypočtu hodnotu u každé ženy. Takto bych měla pokračovat u každého dalšího hodnotového typu. I u vyšších hodnotových typů. Protože se mi výpočet hodnoty MRAT zdál velmi složitý a i když jsem použila princip výpočtů z ESS, nedalo mi to, nevyzkoušet výpočet t-testu pouze z průměrů hodnot jednotlivých žen. Tento postup použila i Řeháková (2006) k výpočtu vyšších hodnotových kategorií. A hodnoty t-testu, jak s použitím hodnoty MRAT, tak s užitím „pouhých“ aritmetických průměrů hodnot jednotlivých žen, byly stejné. Tyto výsledky mi poslouží k výpočtu Studentova t-testu. Stejně tak vypočtu aritmetickým průměrem počet bodů u každé ženy ve vyšších kategoriích. Tyto výsledky mi budou sloužit jako podklad pro použití metody Studentova t-testu. Pro výpočet rozdílu hodnot žen žijících na vesnici a žen žijících ve městě použiji program STATISTICA 8. Zde zjistím, jestli se volby žen každé vyšší hodnotové kategorie výrazně odlišují.

Do druhé tabulky zanesu data získaná od respondentek z odpovědí na danou hodnotu. V programu STATISTICA vypočítám, dle získaných dat spočítám t-testem rozdíly v jednotlivých hodnotách u žen žijících na vesnici a u žen žijících ve městě.

Dílčí výzkumný problém vypočítám dle Pearsonova koeficientu kontingence. Kde do kontingenční tabulky zanesu četnosti voleb dle nejvyššího vzdělání a dle míry podobnosti (podobá se mi velmi - 6...). Tím vypočítám vztah mezi dvěma proměnnými, tedy jaká je míra závislosti mezi nejvyšším dosaženým vzděláním a typem otevřenosti vůči změně.

Žebříček hodnot žen žijících na vesnici, žen žijících ve městě a hodnotový žebříček žen ve Zlínském kraji sestavím dle četností odpovědí. U Rokeacha sestavím žebříček hodnot dle četností čísla jedna (velmi důležité) u každé hodnoty. U Schwartze sestavím žebříček dese-

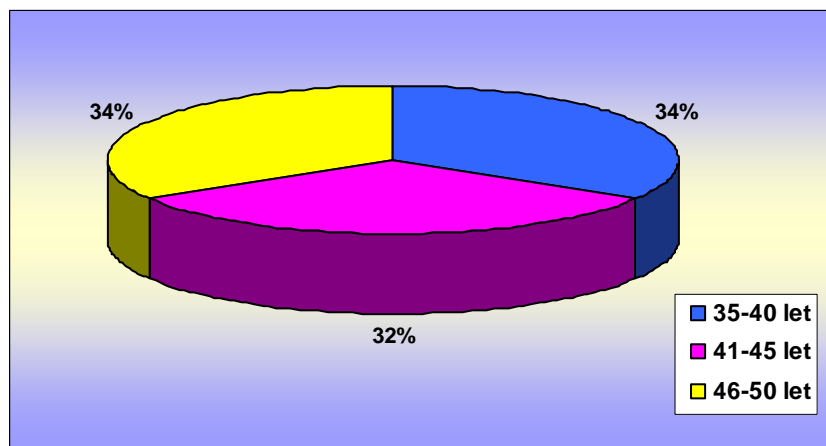
ti hodnotových orientací, opět četností odpovědí, tentokráte u čísla šest (velmi se mi podobá).

4.3 Vyhodnocení výzkumu

Vypočítaná data zanesu do tabulek a grafů. Pro každou ženu vytvořím graf s preferovanými hodnotami. Na počátku uvedu, že hodnotové orientace neovlivňuje pouze místo bydliště, ale i jiné jevy, jako je např. Sociální situace, děti, zbožnost, věk, vzdělání apod.

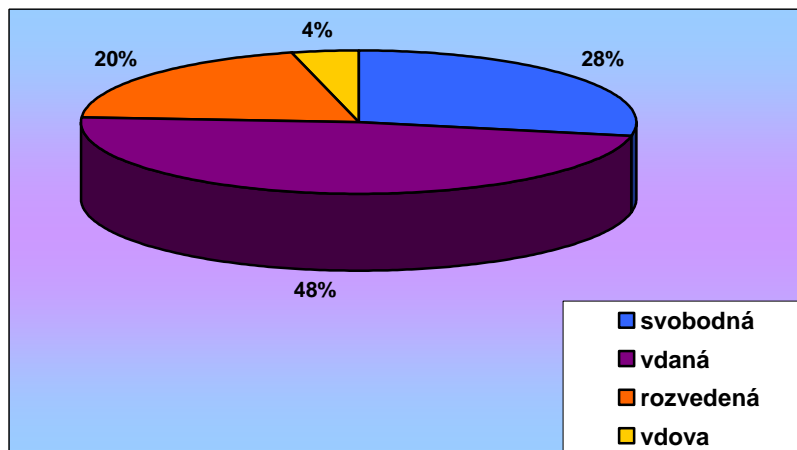
4.3.1 Obecné údaje

Správně vyplněných a odevzdaných dotazníků bylo sto. Z toho 50 tvořily ženy žijící ve městě a 50 ženy žijící na vesnici ve Zlínském kraji.

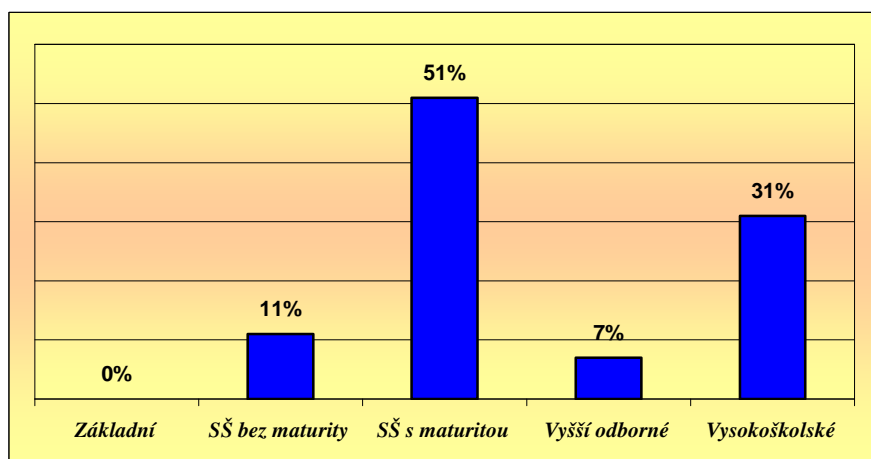
Graf 1. Věkové rozpětí žen

Graf 1. nám ukazuje jaké bylo věkové zastoupení žen. Ve věku 35 - 40 let a 46 – 50 let to bylo 34 % a ve věku 41 – 45 let 32 %.

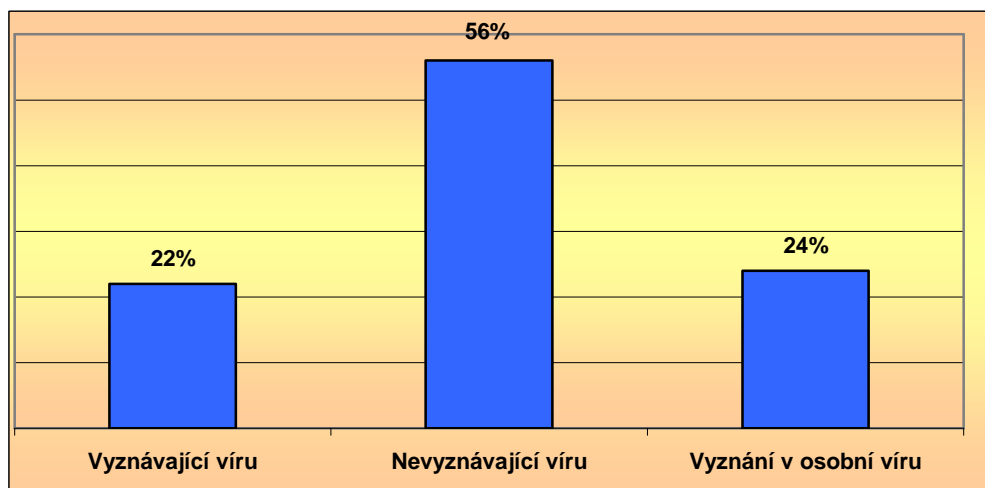
Graf 2. Rodinný stav

Z grafu 2. vyplývá, že nejvíce žen, které se na výzkumu podílely bylo vdaných a to 48 %. 28 % žen bylo svobodných, 20 % rozvedených a 4 % vdovy.

Graf 3. Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 3. poukazuje na skutečnost, že ženy, které se účastnily výzkumu dosáhly nejvyššího vzdělání středoškolského s maturitou a to 51 %, což je o trošku více než polovina. 31 % žen měla vysokoškolské vzdělání, 11% žen bylo vyučených (tedy středoškolské vzdělání bez maturity), 7 % mělo vyšší odborné vzdělání a nikdo neměl pouze základní vzdělání.

Graf 4. Religiozita žen

Z grafu 4. vyplývá religiozita žen. 56 % žen nevyznává žádnou víru, 24 % žen věří v nějakou osobní víru a 22 % žen vyznává nějaké světové náboženství. Náboženství římskokatolické bylo zastoupeno u 20 žen, evangelické náboženství a náboženství Svědků Jehovových mělo po jedné ženě.

4.3.2 Vnitřní reliabilita položek

Vnitřní reliabilita položek měřících určitý hodnotový typ pomocí PVQ je nízká. Je to dáno tím, že součtové indexy zahrnují málo položek a mnoho hodnotových typů má široké definice, které zahrnují více hodnot. Míra vnitřní konzistence lze statisticky spočítat. Já jsem dle nastudovaných materiálů použila pro její výpočet Cronbachovu alfu. Cronbachova alfa je statistická metoda, která počítá míru vnitřní konzistence určité škály, jenž je složena z daných položek. Názory na výši Cronbachova alfa, kterou je možné považovat za přijatelnou se liší. Dle DeVellise (In Řeháková, 2006, s. 107): *Hodnota alfa pod 0,60 je nepřijatelná, mezi 0,60 a 0,65 je nežádoucí, mezi 0,65 a 0,70 je nejmenší přijatelná, mezi 0,70 a 0,80 je slušná, mezi 0,80 a 0,90 velmi dobrá. Hodnota hodně nad 0,90 upozorňuje, že by se mělo uvažovat o zkrácení škály.*

Tabulka 1 Cronbachova alfa 10 hodnotových orientací

<i>Univerzalismus</i>	0,38
<i>Benevolence</i>	0,70
<i>Konformismus</i>	0,55
<i>Tradice</i>	0,42
<i>Bezpečnost</i>	0,45
<i>Moc</i>	0,47
<i>Úspěch</i>	0,74
<i>Požitekářství</i>	0,48
<i>Stimulace</i>	0,82
<i>Samostatnost</i>	0,40

Dle výše uvedené tabulky, je patrné, že vnitřní reliabilita položek je nízká a dle tohoto zvoleného kritéria by prošly jen hodnoty hodnotových typů *benevolence*, *úspěch* a *stimulace*. Proto jsem dle doporučení S. H. Schwartze vytvořila vyšší hodnotové typy. A to: otevřenost změně, konzervace, posílení ega a překročení sebe sama. U těchto typů se již hodnota Cronbachova alfa pohybovala následovně:

Tabulka 2 Cronbachova alfa 4 vyšších kategorií

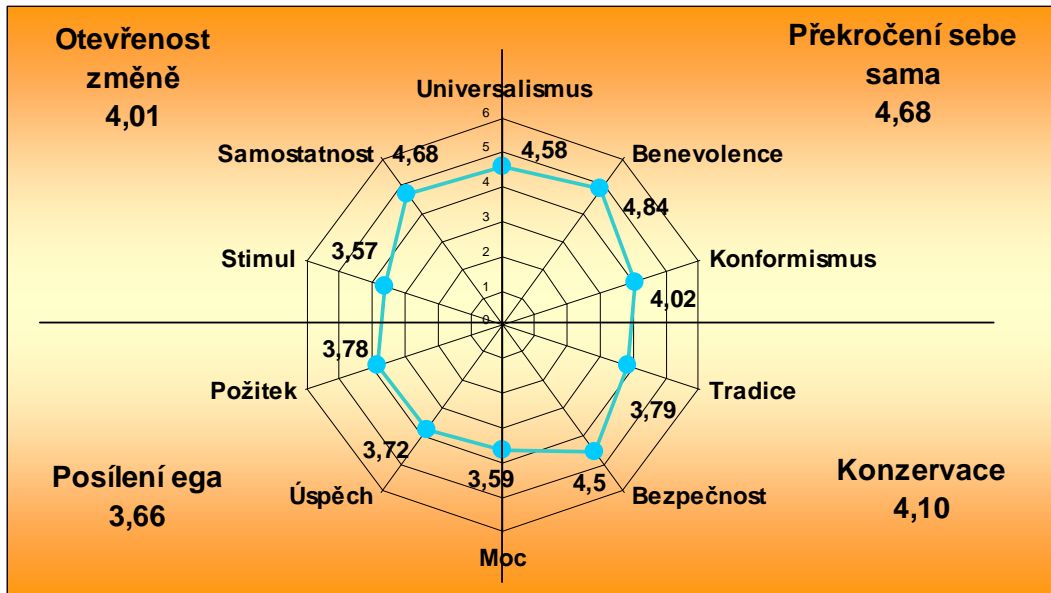
<i>Překročení sebe sama</i>	0,64
<i>Konzervace</i>	0,74
<i>Posílení ega</i>	0,78
<i>Otevřenost změně</i>	0,80

Z vypočítaných hodnot Cronbachova alfa, lze říci, že pro hodnotový typ *překročení sebe sama* je hodnota *ú* nežádoucí, ale pro hodnotové typy *konzervace* a *posílení ega* je hodnota *ú* slušná a pro hodnotový typ *otevřenost změně* můžu tvrdit, že hodnota *ú* dokonce *velmi dobrá*.

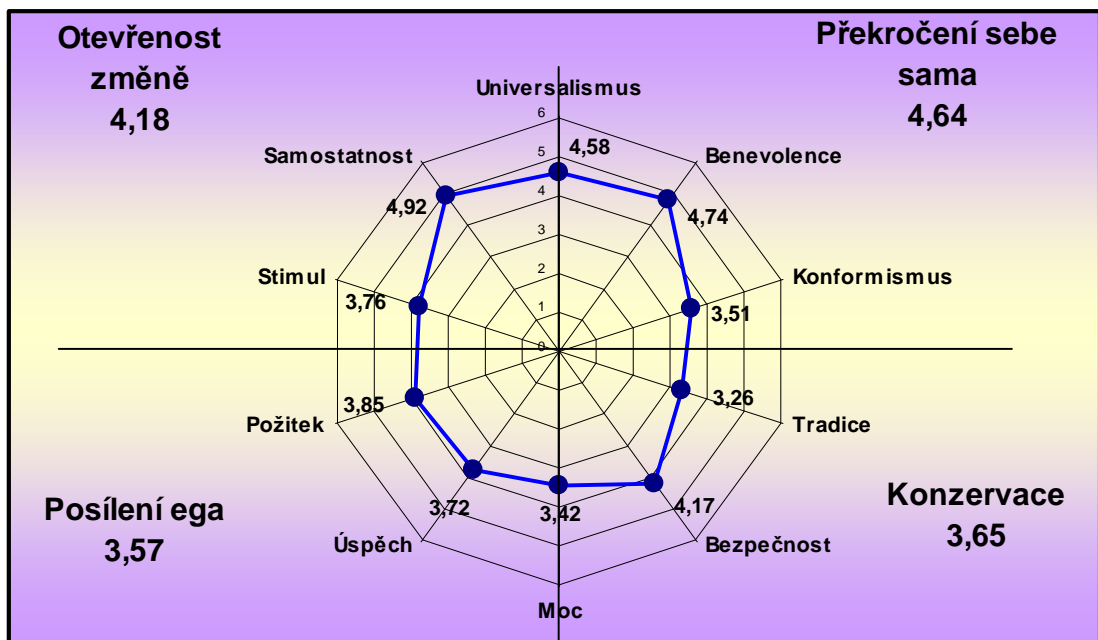
4.3.3 Hodnotové orientace žen ve městě a na vesnici dle Schwartze

Graf pátý a šestý nám ukazují hodnotovou orientaci žen žijících na vesnici a žen žijících ve městě ve Zlínském kraji. Jsou sestaveny z průměrů jednotlivých hodnotových položek. Již

dle těchto grafů lze odvodit rozdíly mezi ženami žijícími na vesnici a ženami žijícími ve městě ve Zlínském kraji.

Graf 5. Hodnotová orientace žen žijících na vesnici

Graf 6. Hodnotová orientace žen žijících ve městě

4.3.4 Výsledky T-testu hodnotových typů žen žijících ve městě a žen žijících na vesnici

Nejprve jsem provedla testy normality, které mi ukáží, jestli mají data normální rozdělení. Protože data měly normální rozdělení, použila jsem parametrický test: T-test pro dva nezávislé vzorky. Hladinu významnosti jsem zvolila 0,05. Pro hladinu významnosti 0,05 a 98 stupňů volnosti (zaokrouhlíme-li na počet stupňů volnosti 100, vzhledem k tabulce hodnot t), činí hodnota $t_{0,05(100)} = 1,984$. Pokud vezmeme v úvahu i počet stupňů volnosti 90, pak hodnota $t_{0,05(90)} = 1,987$

Jak je vidět z grafů č.5 a č.6, hodnoty hodnotových typů žen žijících na vesnici a hodnoty hodnotových typů žen žijících ve městě se liší jen velmi málo. Aby však byl rozdíl jasně viditelný, rozhodla jsem se spočítat t-test i pro deset hodnotových typů.

Tabulka č. 3 nám ukazuje výsledky základních deseti hodnotových typů žen žijících na vesnici a žen žijících ve městě. I když Cronbachova alfa je u 10 základních hodnotových typů nízká, považuji výpočet t-testu u 10 základních hodnot za nezbytný. Je to nejen z důvodu, který je popsán v kapitole 3.2.1 o ztrátě smyslu informací. Hodnoty t významné na hladině významnosti 100 jsou v tabulce č. zvýrazněny modře.

Tabulka 3 Hodnota t (rozdíl v 10 hodnotových orientacích)

Hodnotový typ	Ženy žijící na vesnici (průměr bodů)	Ženy žijící ve městě (průměr bodů)	Hodnota t
Univerzalismus	4,58	4,58	0,000
Benevolence	4,84	4,74	0,597
Konformismus	4,02	3,51	2,302
Tradice	3,79	3,26	2,295
Bezpečnost	4,50	4,17	1,599
Moc	3,59	3,42	0,833
Úspěch	3,72	3,72	0,000
Požitek	3,78	3,85	-0,332
Stimul	3,57	3,76	-0,717
Samostatnost	4,68	4,92	-1,435

Tabulka 4 Hodnota *t* (rozdíl ve 4 vyšších kategoriích)

Hodnotový typ	Ženy žijící na vesnici (průměr bodů)	Ženy žijící ve městě (průměr bodů)	Hodnota <i>t</i>
Překročení sebe sama	4,68	4,64	0,287
Konzervace	4,10	3,65	2,567
Posílení ega	3,66	3,57	0,411
Otevřenost změně	4,01	4,18	- 0,923

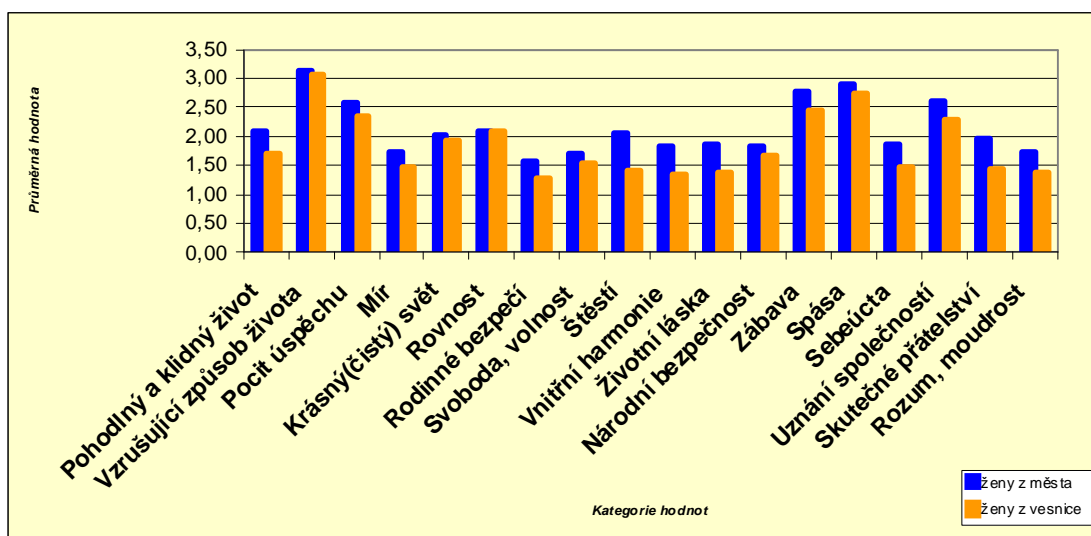
V tabulce 3 jsou zvýrazněny významné hodnoty na hladině *t* (100). Mohu tedy tvrdit, že významné rozdíly, mezi ženami žijícími na vesnici a mezi ženami žijícími ve městě ve Zlínském kraji, jsou u hodnotových typů *Konformismus a Tradice*. U ostatních hodnotových typů jsou rozdíly, na zvolené hladině významnosti *t*, nevýznamné. Hypotézu o tom, že existuje rozdíl v daných dvou skupinách, potvrzují pouze u hodnotové orientace *Konformismu a Tradice*. U ostatních osmi hodnotových orientací se hypotéza nepotvrdila.

Z uvedené tabulky 4 vyplývá, že jediná hodnota, která je významná na zvolené hladině významnosti *t* je hodnotový typ *Konzervace*. Ostatní hodnoty hodnotových typů na určené hladině významnosti jsou nižší než hodnota *t* uvedená v tabulkách. I v tomto případě přijímám stanovenou hypotézu pouze u hodnotové orientace *Konzervace*, že existuje rozdíl. U dalších tří hodnotových typů, se hypotéza nepotvrdila.

Pokud se vrátíme ke kapitole 3.2, kde je popsán systém tvorby vyšších hodnotových typů, zjistíme, že vyšší hodnotový typ *Konzervace*, jehož hodnota je významná, obsahuje nižší hodnotové typy bezpečnost, konformismus a tradice.

4.3.5 Hodnotové orientace žen ve městě a na vesnici dle Rokeacha

Jak jsem již jednou uvedla, inspirovala jsem se při sestavování dotazníku z části dle Miltona Rokeacha, který také měřil hodnotovou orientací lidí, ale pomocí kroužkováním důležitosti dané hodnoty na žebříčku od jedné do pěti. Kdy jedna znamenala velká důležitost a pětka nedůležitost dané hodnoty. V grafu 7 vidíme průměrné volby dané hodnoty u žen žijících ve městě (modré sloupky) a u žen žijících na vesnici (žluté sloupky).

Graf 7 Průměrná důležitost hodnot u žen žijících ve městě a u žen žijících na vesnici

Protože i u těchto hodnotových orientací jsem chtěla získat informace o rozdílu, i zde jsem použila Studentův t-test v porovnání dvou nezávislých vzorků. A Samozřejmě jsem i zde vypočítala testy normality, které dokázaly normality rozdělení a mohla jsem použít opět parametrický T-test pro dva nezávislé vzorky.

Tabulka 5 Hodnota t (rozdíl hodnotových orientací dle Rokeacha)

Hodnotová orientace	Ženy žijící na vesnici (průměr bodů)	Ženy žijící ve městě (průměr bodů)	Hodnota t
Pohodlný a klidný život	2,10	1,70	2,031
Vzrušující způsob života	3,14	3,06	0,352
Pocit úspěchu	2,58	2,36	1,190
Mír	1,72	1,46	1,338
Krásný(čistý) svět	2,02	1,92	0,532
Rovnost	2,08	2,08	0,000
Rodinné bezpečí	1,56	1,28	1,607
Svoboda, volnost	1,70	1,54	0,781
Šťěstí	2,06	1,42	3,062
Vnitřní harmonie	1,84	1,34	2,610
Životní láska	1,86	1,36	2,615
Národní bezpečnost	1,84	1,68	0,827
Zábava	2,78	2,46	1,739
Spása	2,90	2,73	0,723
Sebeúcta	1,86	1,48	1,840
Uznání společností	2,62	2,30	1,614
Skutečné přátelství	1,96	1,44	2,546
Rozum, moudrost	1,74	1,38	1,928

Hladinu významnosti jsem zvolila 0,05. Pro hladinu významnosti 0,05 a 98 stupňů volnosti (zaokrouhlíme-li na počet stupňů volnosti na 100, vzhledem k tabulce hodnot t), činí hodnota $t_{0,05(100)} = 1,984$. Pokud vezmeme v úvahu i počet stupňů volnosti 90, pak hodnota $t_{0,05(90)} = 1,987$.

Z uvedené tabulky tedy vyplývá, že nad hladinou významnosti 0,05 a počtem stupňů volnosti 98 jsou hodnotové orientace: *Pohodlný a klidný život, Štěstí, Vnitřní harmonie, Láska a Skutečné přátelství*. Dle těchto výsledků můžeme usuzovat, že pouze v těchto pěti hodnotách jsou, u žen žijících na vesnici a u žen žijících ve městě ve Zlínském kraji, statisticky významné rozdíly. A tedy potvrzují hypotézu pouze u hodnot: *Pohodlný a klidný život, Štěstí, Vnitřní harmonie, Láska a Skutečné přátelství*. U ostatních se stanovená hypotéza nepotvrdila.

Některé hodnoty uvedené Rokeachem lze srovnat s hodnotovými orientacemi S. H. Schwartzem. V tabulce 6 uvádím, které Rokeachem určené hodnoty se podobají hodnotovým orientacím stanovených S. H. Schwartzem. Jak je vidět z tabulky 6, nejvíce je u Rokeacha zastoupena Schwartzova hodnotová orientace – Univerzalismus. A zbytek má většinou rozdělení po jedné Schwartzově hodnotové orientaci.

Tabulka 6 Hodnotové typy Rokeacha a Schwartzem

Rokeachovi hodnoty	Analogie se Schwartzem
Pohodlný a klidný život	
Vzrušující způsob života	Stimulace
Pocit úspěchu	Úspěch
Mír	Univerzalismus
Krásný(čistý) svět	Univerzalismus
Rovnost	Univerzalismus
Rodinné bezpečí	Bezpečnost
Svoboda, volnost	Samostatnost
Štěstí	
Vnitřní harmonie	Univerzalismus
Životní láska	Benevolence
Národní bezpečnost	Bezpečnost
Zábava	Požitekárství
Spása	Tradice
Sebeúcta	Samostatnost
Uznání společností	Moc
Skutečné přátelství	Benevolence
Rozum, moudrost	Univerzalismus

4.3.6 Vztah vzdělání k otevřenosti změně

Jaká je závislost mezi nejvyšším vzděláním žen a otevřeností vůči změně? Vycházím z předpokladu, že čím je vyšší vzdělanost tím je větší podoba s hodnotovým typem otevřenosti změně. Tento hodnotový typ v sobě zahrnuje V tabulce 7 jsou uvedeny četnosti odpovědí respondentů rozdělených dle nejvyššího dosaženého vzdělání. V dané tabulce nejsou uvedeny možnosti odpovědí: „vůbec se mi nepodobá“ a „nepodobá se mi“, protože četnost u obou byla nulová. A v případě mých výpočtů vynechání těchto možností nemá na další početní úkony vliv. Čísla v závorkách jsou vypočtené očekávané četnosti **O** pro daný řádek a sloupec, **n** je četnost odpovědí pro daný řádek či sloupec.

Čím více se liší teoretické hodnoty od skutečných četností, tím více se vztah mezi znaky liší od nezávislosti (závislost je vyšší). Charakteristika, která informuje o těchto odlišnostech pomocí jednoho čísla je čtvercová kontingence, neboli chí-kvadrát. Ze čtvercové kontingence se dají odvodit další koeficienty. Já jsem si zvolila Pearsonův koeficient kontingence.

Tabulka 7 Četnosti vzdělání vs. podoba dané hodnotové orientaci

Vzdělání	podobá se mi málo	podobá se mi trochu	podobá se mi	velmi se mi podobá	n
Středoškolské bez maturity	2 (1,32)	5 (2,97)	2 (4,40)	2 (2,31)	11
Středoškolské s maturitou	7 (6,12)	16 (13,77)	20 (20,40)	8 (10,71)	51
Vyšší odborné	0 (0,84)	0 (1,89)	5 (2,80)	2 (1,47)	7
Vysokoškolské	3 (3,72)	6 (8,37)	13 (12,40)	9 (6,51)	31
n	12	27	40	21	100

Pokud se podíváme na tabulku 7, zjistíme, že pozorované četnosti se od očekávaných v mnohém příliš neliší. Ale proto, abych zjistila míru závislosti, musím počítat dále.

Dle níže uvedené tabulky 8, vypočteme součet chí-kvadrátů jednotlivých sloupců, který je **10,711**. Abych vypočítala vztah použiji Pearsonův koeficient kontingence (P). Hodnota P je **0,311**.

Tabulka 8 Chí-kvadrát

Vzdělání	(P-O ²)/O	(P-O ²)/O	(P-O ²)/O	(P-O ²)/O
Středoškolské bez maturity	0,350	1,388	1,309	0,042
Středoškolské s maturitou	0,127	0,361	0,008	0,686
Vyšší odborné	0,840	1,890	1,729	0,191
Vysokoškolské	0,139	0,671	0,029	0,952
chí-kvadrát	<i>1,456</i>	<i>4,310</i>	<i>3,075</i>	<i>1,871</i>

Pokud stanovíme hodnoty P, dle Procházky (2005), pak se závislost dělí na: Malá závislost (0,1 – 0,3) Střední závislost (0,3 – 0,7) a Silná závislost (0,7 – 1,0). Z daného výpočtu tedy vyplývá již střední závislost mezi nejvyšším vzděláním a podobností hodnotového typu otevřenosti změně.

4.3.7 Hodnotový žebříček

Z druhé části dotazníku jsem se rozhodla sestavit žebříček hodnot žen. Sestavila jsem jej dle četností odpovědí k dané důležitosti. Vybrala jsem prvních deset nejdůležitějších hodnot dle Rokeacha. Ze Schwartzova dotazníku jsem sestavila tabulku důležitosti hodnotových orientací dle četností odpovědí udaných k podobnosti s danou osobou v dotazníku.

Tabulka 9 Žebříček hodnot žen ve Zlínském kraji

<i>1. Rodinné bezpečí</i>	<i>1. Univerzalizmus</i>
<i>2. Rozum, moudrost</i>	<i>2. Benevolence</i>
<i>3. Mír</i>	<i>3. Samostatnost</i>
<i>4. Svoboda</i>	<i>4. Bezpečnost</i>
<i>5. Vnitřní harmonie</i>	<i>5. Konformizmus</i>
<i>6. Láska</i>	<i>6. Stimulace</i>
<i>7. Přátelství</i>	<i>7. Úspěch</i>
<i>8. Sebeúcta</i>	<i>8. Požitkářství</i>
<i>9. Štěstí</i>	<i>9. Tradice</i>
<i>10. Národní bezpečnost</i>	<i>10. Moc</i>
<i>11. Pohodlný a klidný život</i>	
<i>12. Rovnost</i>	
<i>13. Čistý a krásný svět</i>	
<i>14. Pocit úspěchu</i>	
<i>15. Uznání společností</i>	
<i>16. Zábava</i>	
<i>17. Spása</i>	
<i>18. Vzrušující život</i>	

Dle tabulky 9, která ukazuje žebříček hodnot žen ve Zlínském kraji, se dá konstatovat, že jako nejvyšší hodnotu uznávají ženy Rodinné bezpečí, ale jako celek dle hodnotových orientací je nejvyšší Univerzalismus, který obsahuje hodnoty moudrost, rovnost, mír, vnitřní harmonie, spravedlnost, tolerance či ochranu životního prostředí. Pokud se však podíváme zpět do tabulky 9 zjistíme, že hodnoty, které v sobě zahrnuje Univerzalismus jsou na předních pozicích dle důležitosti u Rokeacha. Poslední se u Rokeacha vyskytuje Vzrušující život, který by se dal zařadit dle Schwartzova pojetí do Stimulace a předposlední je Spása. Poslední místo dle Schwartze zaujímá Moc a předposlední je Tradice. Přičemž hodnotová položka Moci obsahuje hodnoty typu: autorita, společenské uznání, sociální moc, bohatství. Což dle Rokeacha lze srovnat s hodnotou Uznání společností, která se pohybuje na třináctém místě žebříčku, což je dá považovat za málo důležité.

Tabulka 10 Žebříček hodnot žen žijících ve městě

1. Rodinné bezpečí	1. Univerzalismus
2. Rozum, moudrost	2. Samostatnost
3. Svoboda	3. Benevolence
4. Mír	4. Bezpečnost
5. Vnitřní harmonie	5. Stimulace
6. Přátelství	6. Úspěch
7. Láska a Sebeúcta	7. Požitkářství
8. Národní bezpečnost	8. Konformismus
9. Pohodlný a klidný život	9. Tradice
10. Krásný, čistý svět	10. Moc
11. Štěstí	
12. Rovnost	
13. Uznání společností	
14. Pocit úspěchu	
15. Zábava	
16. Spása	
17. Vzrušující život	

Tabulka 10 obsahuje žebříček hodnot žen žijících ve městě ve Zlínském kraji. Jako nejvýznamnější u obou typů hodnocení (Rokeach a Schwartz) je opět Rodinné bezpečí a Univerzalismus. Stejně jako v tabulce 9 je poslední Spása a Vzrušující život u Rokeacha tak Tradice a Moc u Schwartze. Žebříček hodnot žen žijících ve městě se od žebříčku hodnot žen ve Zlínském kraji v mnohém neliší. Láska a Sebeúcta měly u těchto žen na všech stupních důležitosti stejnou četnost a tudíž jsem je musela zařadit na stejné místo v žebříčku hodnot.

Níže uvedená tabulka 11 vystihuje žebříček hodnot žen žijících na vesnici ve Zlínském kraji. Tak jako u žen žijících ve městě i u žen žijících na vesnici je nejvyšší hodnotou Rodinné bezpečí a Univerzalismus a nejméně důležitými hodnotami jsou Spása a Vzrušující život. Ale u Schwartzovi hodnotové orientace je sice nejméně hodnocena Moc, ale předposlední není jak u dvou předchozích Tradice, ale Úspěch. Zde se Tradice dostává na šesté místo z deseti.

Tabulka 11 Žebříček hodnot žen žijících na vesnici

<i>1. Rodinné bezpečí</i>	<i>1. Univerzalismus</i>
<i>2. Rozum, moudrost</i>	<i>2. Benevolence</i>
<i>3. Vnitřní harmonie</i>	<i>3. Samostatnost</i>
<i>4. Láska</i>	<i>4. Bezpečnost</i>
<i>5. Svoboda</i>	<i>5. Konformismus</i>
<i>6. Štěstí</i>	<i>6. Tradice</i>
<i>7. Přátelství</i>	<i>7. Požitkářství</i>
<i>8. Sebeúcta</i>	<i>8. Stimulace</i>
<i>9. Národní bezpečnost</i>	<i>9. Úspěch</i>
<i>10. Pohodlný a klidný život</i>	<i>10. Moc</i>
<i>11. Krásný a čistý svět</i>	
<i>12. Mír</i>	
<i>13. Rovnost</i>	
<i>14. Pocit úspěchu</i>	
<i>15. Uznání společností</i>	
<i>16. Zábava</i>	
<i>17. Spása</i>	
<i>18. Vzrušující život</i>	

Pokud srovnáme tabulky 10 a 11 dle Schwartz, můžeme vidět na první pohled markantní rozdíly v systému hodnotových orientací u žen žijících na vesnici a u žen žijících ve městě. První čtyři hodnotové orientace (Univerzalismus, Benevolence, Samostatnost a Bezpečnost) se v systému liší jen o stupínek. Univerzalismus, Bezpečnost, Požitkářství a Moc si v obou skupinách drží své místo v žebříčku. Naopak hodnotová orientace Stimulace, která je u žen žijících ve městě na slušném pátém místě, tedy ve středu žebříčku, se u žen žijících na vesnici nachází až na osmém místě, tedy spíše ke konci žebříčku hodnot.

ZÁVĚR

V teoretické části jsem nastínila pojmy spojené s hodnotami, zaobírala jsem se hodnotami současné české společnosti. Vlivem evropské kultury na hodnoty české společnosti. Dále jsem se zaměřila na historický vývoj společnosti, především žen a jejich postavení v různých historických obdobích. Stručně jsem charakterizovala Evropský sociální výzkum, z něhož jsem vycházela v praktické části. Cíle a výzkumné problémy, jež jsem si v praktické části stanovila, jsem splnila.

Praktická část mi odpověděla na otázku rozdílů v hodnotové orientaci žen žijících na vesnici a žen žijících ve městě ve Zlínském kraji. Rozdíl existuje a je markantní v hodnotové orientaci Konzervace (Konformismus a Tradice) dle Schwartz. Mohu tedy tvrdit, že ženy žijící na vesnici kladou větší důležitost hodnotám Konformismu a Tradice (a tedy i Konzervace) než ženy žijící ve městě ve Zlínském kraji. Dle Rokeacha ženy žijící na vesnici pokládají větší důležitost hodnotám: *Pohodlný a klidný život, Šťěstí, Vnitřní harmonie, Láska a Skutečné přátelství* než ženy žijící ve městě ve Zlínském kraji. Tedy v těchto uvedených hodnotách existuje, u určené skupiny žen, rozdíl.

Výzkumným problémem, kterým jsem zjišťovala míru závislosti nejvyššího vzdělání, u určené skupiny žen, a otevřeností vůči změně jsem též splnila. Ze svých zkušeností a z načtených informací jsem předpokládala, že míra závislosti bude vysoká, ale z uvedených výpočtů mi vyšla mezi těmito dvěma proměnnými pouze závislost střední. Ale i to, mohu pokládat za úspěch. Mohu tedy říci, že v mém případě vyplývá střední závislost mezi nejvyšším dosaženým vzděláním a hodnotovou orientací Otevřenosti vůči změně.

Žebříčky hodnot jsem sestavila, jak dle Rokeachových hodnot tak dle Schwartzových hodnotových typů. A to podle míry důležitosti u Rokeacha a míry podobnosti u Schwartz. V tomto případě se mi rozdíl mezi skupinami žen žijícími ve městě a žen žijícími na vesnici jen potvrdily. Právě hodnotové orientace žen Tradice a Konformismus stojí na žebříčku hodnot u žen žijících na vesnici výše než u žen žijících ve městě ve Zlínském kraji. Shodu u obou skupin zaznamenala hodnotová orientace Moc, která se umístila na posledním místě. Dle Rokeacha mi u žen vyšel rozdíl v žebříčku hodnot u hodnoty Mír, která, ale dle t-testu významného rozdílu nezaznamenala. Předpokládám však, že je to způsobeno výpočtem četností voleb, neboť rozhodování o umístění na žebříčku hodnot jsem prováděla

dle voleb čísla jedna a dvě a pak rozdílem mezi důležitostí a nedůležitostí. Což by mohl být právě ten problém, který žebříček hodnot zkresluje.

Rozdíl jenž se mi u všech hodnotových typů nepotvrdil a který jsem předpokládala, může být však způsoben ještě jinými vlivy, které na společnost (v mém případě ženy) působí. Nejen tedy vzděláním, ale i zbožností (víru v Boha), věkem, sociální situací ve které se ženy nacházejí (nedostatek peněz...), aktuálním naladěním (stres, štěstí apod.), které může zkreslovat volbu hodnot. Dalším vlivem může být aktuální rodinné vztahy (matka samoživitelka, studentka či vdova).

Pokud se však zamyslím nad výsledky mého výzkumu může být nevýznamnost rozdílů hodnotových orientací způsobena např. rozšířeností internetu. Dříve bylo problematictější dostat se k informacím různého druhu. Dnes díky rozšíření internetu tento problém již nenastává. A to nejen u mladých lidí, ale i u starších občanů, kterým je nabízena široká škála dalšího vzdělávání a tito lidé této skutečnosti využívají a tím nastává i vyšší míra tolerance (např. gayů, lesbiček apod.). Osvěta se dostává do všech koutů a zákoutí lidstva. A to má za následek, dle mého názoru, i sblížující se žebříčky hodnot nejen žen, ale veškeré společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy*. 1.vydání. Brno: CDK, 2005. ISBN 80-7325-060-8.
- [2] *ABZ Slovník cizích slov: Populace*. [online]. c2005-2006. [cit. 22 04. 2009]. URL <<http://slovník.abz.cz>>
- [3] ČAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.
- [4] ČERMÁK, J. *Postavení ženy ve společnosti se zaměřením na Českou republiku* [online]. Internetový politologický časopis e-Polis, 2003 [cit. 22.04. 2009]. ISSN 1801-1438. URL <<http://www.e-polis.cz/sociologie/33-postaveni-zeny-ve-spolecnosti-se-zamerenim-na-ceskou-republiku.html>>
- [5] HALÍK, T. *K rozpravě o hodnotách. Případová studie* [online]. Špindlerův Mlýn: 1999 [cit. 22.04. 2009]. URL <<http://www.lipa.cz/temata.htm>>
- [6] HAMPLOVÁ, D., PIKÁLKOVÁ, S., RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. 1.vydání. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. ISBN 80-7330-040-0.
- [7] HAVELKOVÁ, H. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In *ABC Feminismus*. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
- [8] KOHOUTEK, R. *Hodnotový systém* [online]. ABZ Slovník cizích slov, c2005 [cit. 22.04. 2009]. URL <<http://slovník.abz.cz>>
- [9] KUČEROVÁ, S. *Člověk. Hodnoty. Výchova. Kapitoly z filosofie výchovy*. 1. vydání. Prešov: ManaCon, 1996. ISBN 80-85668-34-3.
- [10] MORAVEC, V. *Jiří Gruša*. [online]. In BCCzech.com. Praha: 2003. [cit. 22.04. 2009]. URL <http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2003/12/031222_grusa.shtml>
- [11] NEUMANN, S. K., KLOUČKOVÁ, E. *Dějiny ženy. Populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. 1. vydání. Praha: Otakar II., 1999. ISBN 80-86355-03-9.

- [12] PLESKOVÁ, K. a kol. *Průvodce na cestě k rovnosti žen a mužů (pracovní sešit)*. 3. vydání. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2008. ISBN 978-80-87217-01-6.
- [13] PROCHÁZKA, B. *Biostatika: základní principy III*. [online]. Praha: 2005. [cit. 19. 04. 2009]. URL <<http://simikovo.misto.cz/modul%20IE/biostatistika/biostatistika3.ppt>>
- [14] Redakce CoJeCo. *Hodnotová orientace* [online]. CoJeCo: Otevřená encyklopedie, c2000 [cit. 22.04. 2009]. URL <<http://www.cojeco.cz/>>
- [15] ŘEHÁKOVÁ, B. *Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartze*. Sociologický časopis, 2006, č. 1, ročník 42. s. 107-128.
- [16] SAK, P. *Vliv europizace na hodnotový systém české společnosti*. [online]. Praha: 2003 [cit. 22.04. 2009]. URL <<http://www.insoma.cz/index.php?id=paper>>
- [17] Sdružení Lípa: *Hodnoty v české společnosti*. [online]. Praha: 2003 [cit.22.04. 2009]. URL <<http://www.lipa.cz/zapis7hcr.htm>>
- [18] SCHWARTZ, S. H. *Human values* [online]. Norway: Bergen, 2002 [cit. 22. 04. 2009]. URL <<http://essedunet.nsd.uib.no/cms/topics/1/>>
- [19] Sociologický ústav AV ČR: *Hodnotové orientace ve společnosti*. (leták). [online]. Praha: 2005 [cit. 20. 04. 2009]. URL <http://www.soc.cas.cz/img_detail.php?imgsrc=2218390903061cc5a93fc96bfe6a63d.jpg>
- [20] SOKAČOVÁ, L. Významné ženy a hnutí v historii feminismu. In *ABC Feminismus*. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
- [21] HOLÁSKOVÁ, K. Dospělost. In *Přehled vývojové psychologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-0629-2
- [22] VALDROVÁ, J. *Gender a společnost*. 1.vydání. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2006. ISBN 80-7044-808-3.
- [23] WICHTERICH, CH. *Globalizovaná žena*. 1.vydání. Praha: proFem-konzultační středisko pro ženské projekty, 2000. ISBN 80-238-5631-6.

- [24] *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Hodnoty* [online]. c2009 (a). [cit. 20. 04. 2009]. URL <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Hodnoty&oldid=3740469>>
- [25] *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Žena* [online]. c2009 (b) [cit. 20. 04. 2009]. URL <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%BDena&oldid=3837872>>
- [26] *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Společnost (sociologie)* [online]. c2009 (c) [cit. 20. 04. 2009]. URL <[http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Spole%C4%8Dnost_\(sociologie\)&oldid=3909270](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Spole%C4%8Dnost_(sociologie)&oldid=3909270)>
- [27] *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Matriarchát* [online]. c2008 (d) [cit. 20. 04. 2009]. URL <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Matriarch%C3%A1t&oldid=3204763>>
- [28] *Wikipedia: Otevřená encyklopedie: Město* [online]. c2009 (e) [cit. 01. 05. 2009]. URL <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=M%C4%9Bsto&oldid=3870842>>
- [29] *Wikipedia: Otevřená encyklopedie: Vesnice* [online]. c2009 (f) [cit. 01. 05. 2009]. URL <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Vesnice&oldid=3834088>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ESS **European Social Survey**

SVS **Schwartz Values Survey**

PVQ **Portrait Values Questionnaire**

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1. Věkové rozpětí žen</i>	<i>45</i>
<i>Graf 2. Rodinný stav</i>	<i>46</i>
<i>Graf 3. Nejvyšší dosažené vzdělání.....</i>	<i>46</i>
<i>Graf 4. Religiozita žen.....</i>	<i>47</i>
<i>Graf 5. Hodnotová orientace žen žijících na vesnici</i>	<i>49</i>
<i>Graf 6. Hodnotová orientace žen žijících ve městě.....</i>	<i>49</i>
<i>Graf 7 Průměrná důležitost hodnot u žen žijících ve městě a u žen žijících na vesnici</i>	<i>52</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Cronbachova alfa 10 hodnotových orientací</i>	48
<i>Tabulka 2 Cronbachova alfa 4 vyšších kategorií</i>	48
<i>Tabulka 3 Hodnota t (rozdíl v 10 hodnotových orientacích)</i>	50
<i>Tabulka 4 Hodnota t (rozdíl ve 4 vyšších kategoriích)</i>	51
<i>Tabulka 5 Hodnota t (rozdíl hodnotových orientací dle Rokeacha)</i>	52
<i>Tabulka 6 Hodnotové typy Rokeacha a Schwartze</i>	53
<i>Tabulka 7 Četnosti vzdělání vs. podoba dané hodnotové orientaci</i>	54
<i>Tabulka 8 Chí-kvadrát</i>	55
<i>Tabulka 9 Žebříček hodnot žen ve Zlínském kraji</i>	55
<i>Tabulka 10 Žebříček hodnot žen žijících ve městě</i>	56
<i>Tabulka 11 Žebříček hodnot žen žijících na vesnici</i>	57

SEZNAM PŘÍLOH

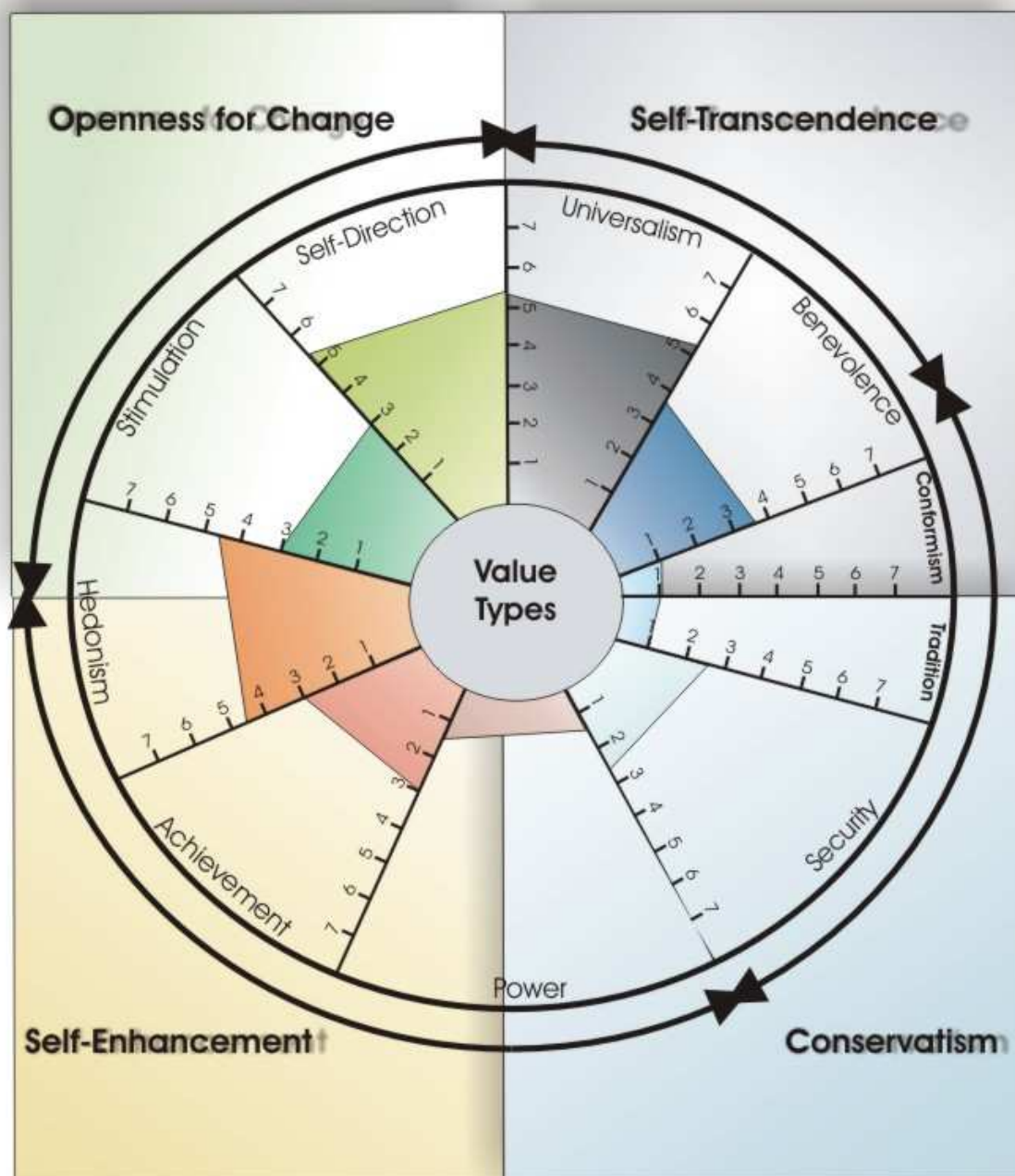
PI: Graf SVS (Schwartz Value Survey)

PII: Dotazník

PIII: Hodnotové orientace žen žijících ve městě ve Zlínském kraji dle PVQ

PIV: Hodnotové orientace žen žijících na vesnici ve Zlínském kraji dle PVQ

PŘÍLOHA PI: GRAF SVS (SCHWARTZ VALUE SURVEY)

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Benešová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Píši diplomovou práci na téma: Hodnotový systém v ženské populaci. Součástí diplomové práce je výzkum, který se týká hodnot současných žen. Proto bych Vás poprosila o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Je **zcela anonymní** a jeho výsledky budou použity v mé diplomové práci pouze jako vypracované statistiky.

Moc děkuji za vyplnění a Váš čas, který věnujete mému dotazníku.

Dotazník

Věk:

Rodinný stav:

☐	svobodná	☐	vdaná	☐	rozvedená	☐	vdova
--------------------------	----------	--------------------------	-------	--------------------------	-----------	--------------------------	-------

Děti:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

☐	Základní	☐	SŠ bez maturity (vyučena)	☐	SŠ s maturitou
☐	Vyšší odborné	☐	Vysokoškolské		

Bydliště:

☐	město	☐	vesnice
--------------------------	-------	--------------------------	---------

Vyznáváte nějaké náboženství:

☐	ano	☐	ne	☐	mám svou osobní víru
--------------------------	-----	--------------------------	----	--------------------------	----------------------

Pokud ano, napište jaké:

Jak moc jsem podobná uvedené osobě?

Níže jsou uvedeny popisy určitých osob. Popřemýšlejte a poté napište jak moc je Vám uvedená osoba v dotazníku podobná nebo nepodobná. Do pravého sloupečku prosím vepište uvedené písmeno, které nejlépe vystihuje Vaši podobnost s uvedenou osobou.

Velmi se mi podobá	Podobá se mi	Podobá se mi trochu	Podobá se mi málo	Nepodobá se mi	Vůbec se mi nepodobá
A	B	C	D	E	F

1. Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.	
2. Je pro ni velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.	
3. Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.	
4. Je pro ni důležité být pokorná a skromná. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.	
5. Je pro ni důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit její bezpečnost.	
6. Je pro ni důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než ona. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.	
7. Je pro ni důležité, aby byla bohatá. Chce mít hodně peněz a drahé věci.	
8. Je pro ni důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.	
9. Je pro ni důležité užívat si života. Ráda si dopřává, nechává se hýčkat.	
10. Má ráda překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.	
11. Promyšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro ni důležité. Ráda dělá věci svým vlastním originálním způsobem.	
12. Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro ni důležitá.	
13. Je pro ni důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou jí blízcí.	
14. Je pro ni důležité, aby se vždy chovala spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatné.	
15. Tradice je pro ni důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jejím náboženství nebo v její rodině.	
16. Je pro ni důležité, aby jí vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.	
17. Je pro ni důležité, aby ji lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co se jim řekne.	
18. Je pro ni důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhla.	
19. Vyhledává každou příležitost, aby se pobavila. Je pro ni důležité dělat věci, které jí přinášejí potěšení.	
20. Vyhledává dobrodružství a ráda riskuje. Chce mít vzrušující život.	
21. Je pro ni důležité, aby si sama rozhodovala o tom, co dělá. Má ráda svobodu a nezávislost na druhých.	

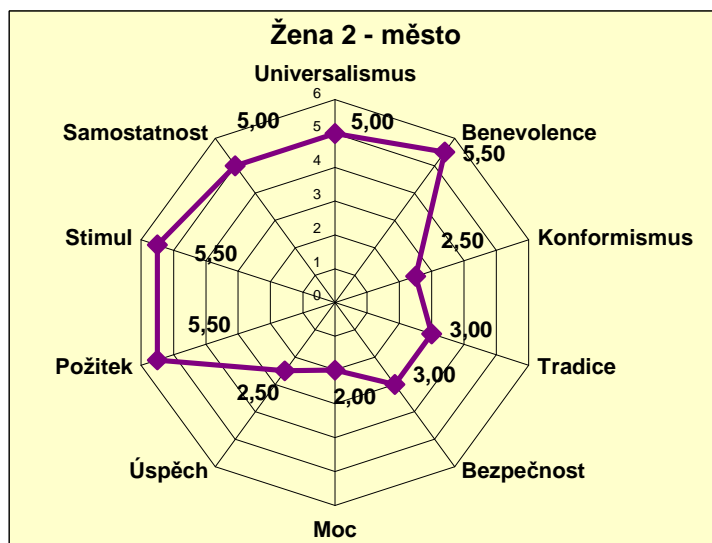
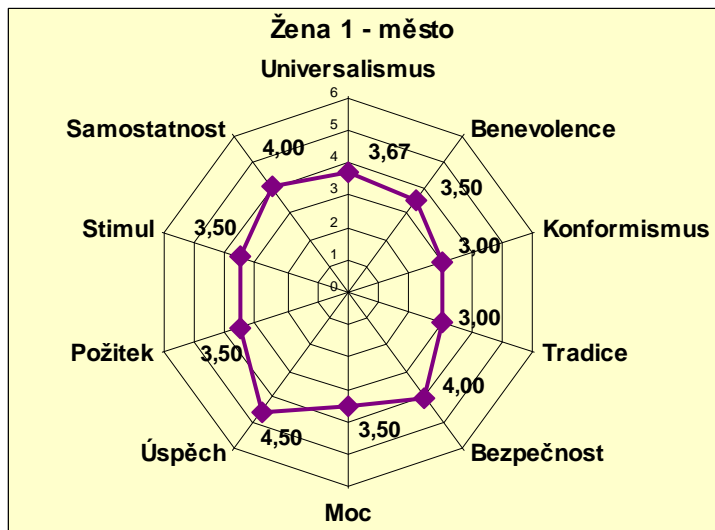
Jaké je složení hodnot?

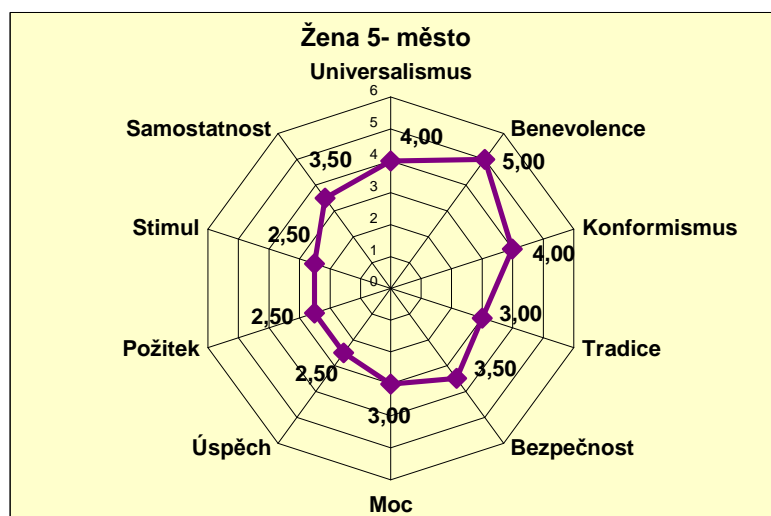
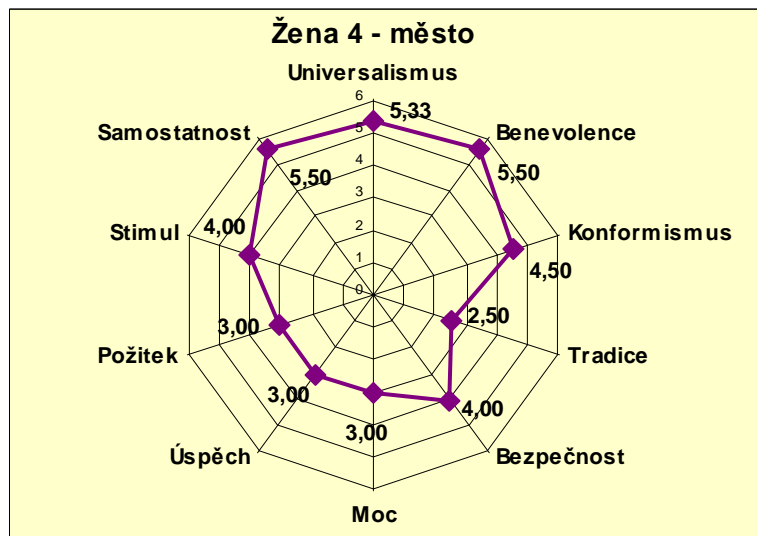
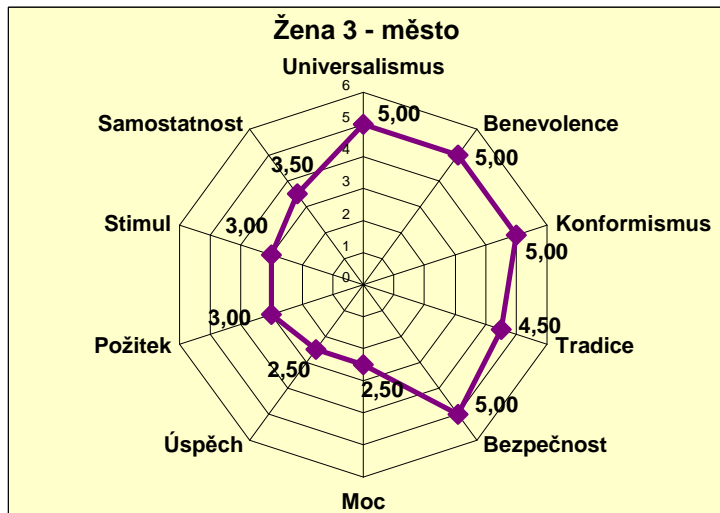
V následujícím seznamu je 18 položek – hodnot. Označte u každé položky její důležitost pro Vás. Zakroužkujte odpovídající číslici, dle uvedené tabulky důležitosti.

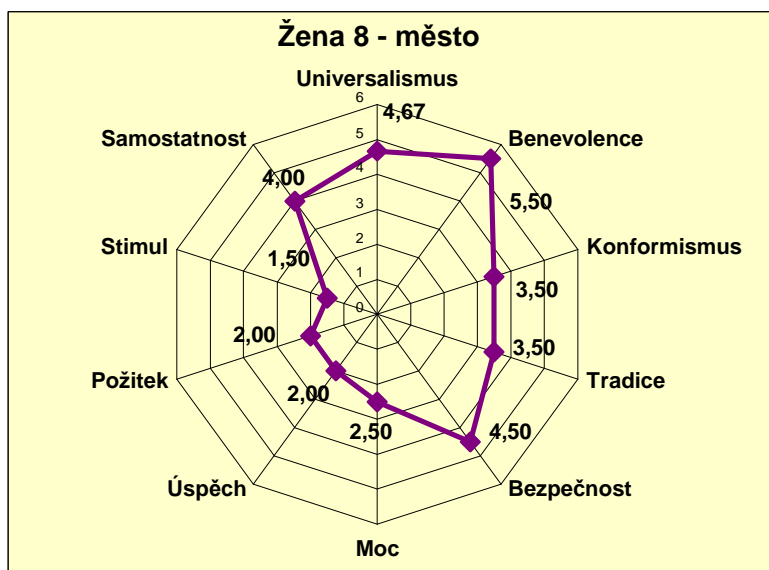
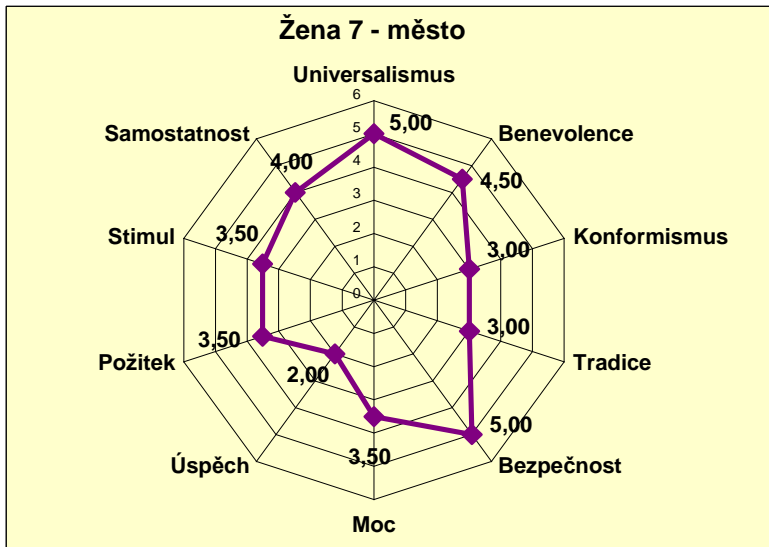
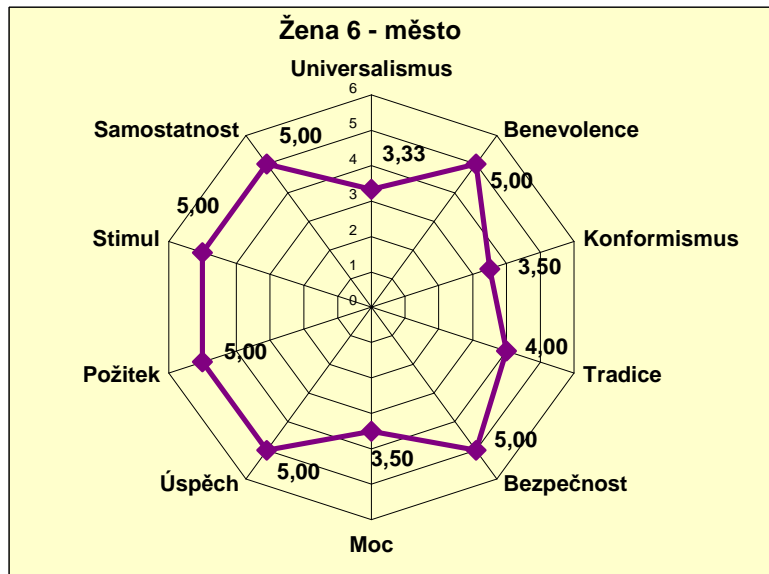
1 = velmi důležité
2 = spíše důležité
3 = trochu důležité a trochu nedůležité
4 = spíše nedůležité
5 = naprosto nedůležité

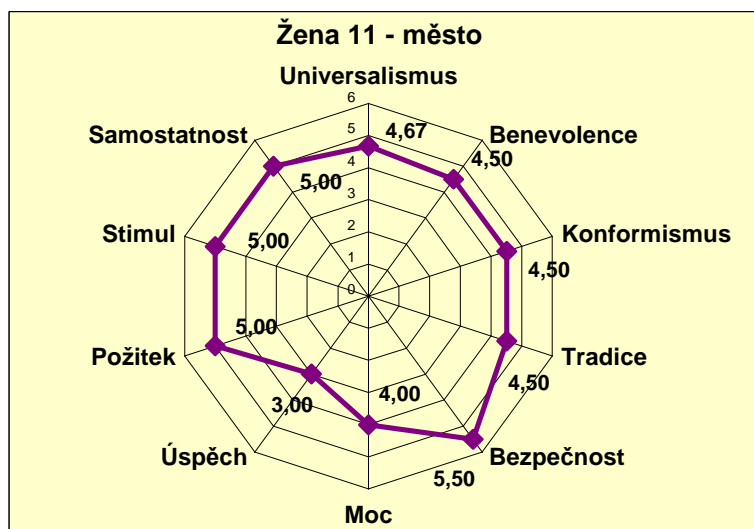
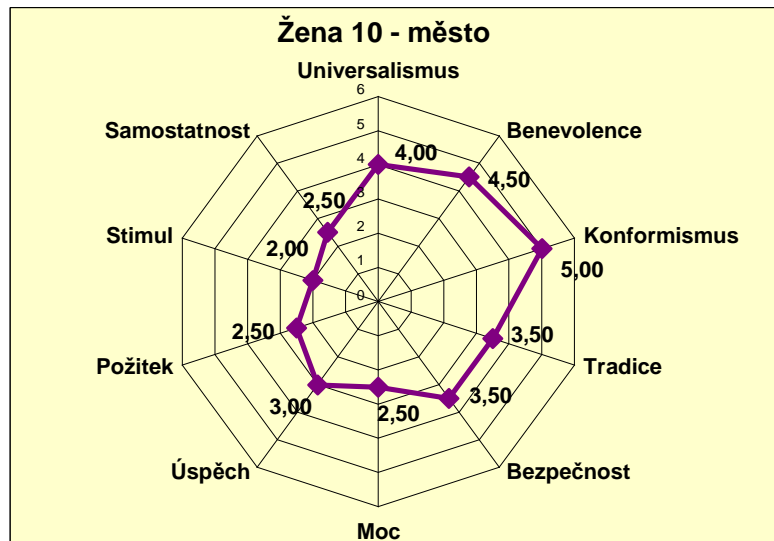
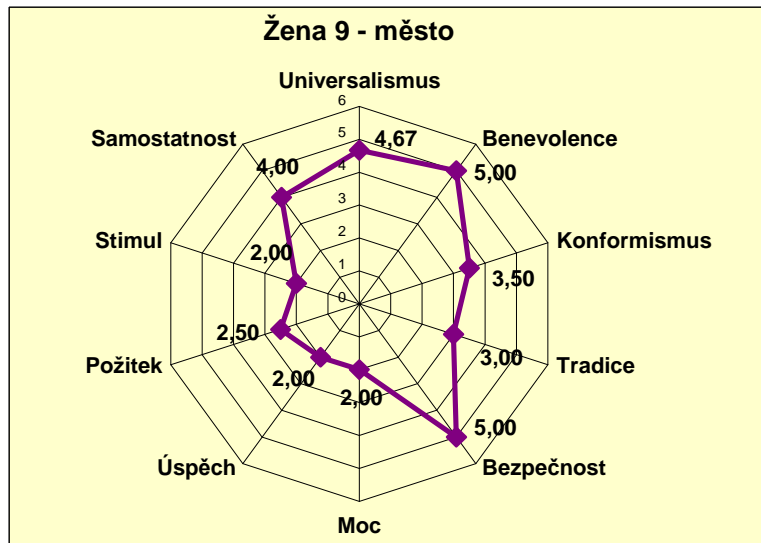
Pohodlný a klidný život	1	2	3	4	5
Vzrušující způsob života	1	2	3	4	5
Pocit úspěchu	1	2	3	4	5
Mír	1	2	3	4	5
Krásný svět (čistý – ekologie)	1	2	3	4	5
Rovnost	1	2	3	4	5
Rodinné bezpečí	1	2	3	4	5
Svoboda, volnost	1	2	3	4	5
Štěstí	1	2	3	4	5
Vnitřní harmonie	1	2	3	4	5
Životní láska	1	2	3	4	5
Národní bezpečnost (bezpečnost státu)	1	2	3	4	5
Zábava	1	2	3	4	5
Spása	1	2	3	4	5
Sebeúcta	1	2	3	4	5
Uznání společností (společenské uznání)	1	2	3	4	5
Skutečné přátelství	1	2	3	4	5
Rozum, moudrost	1	2	3	4	5

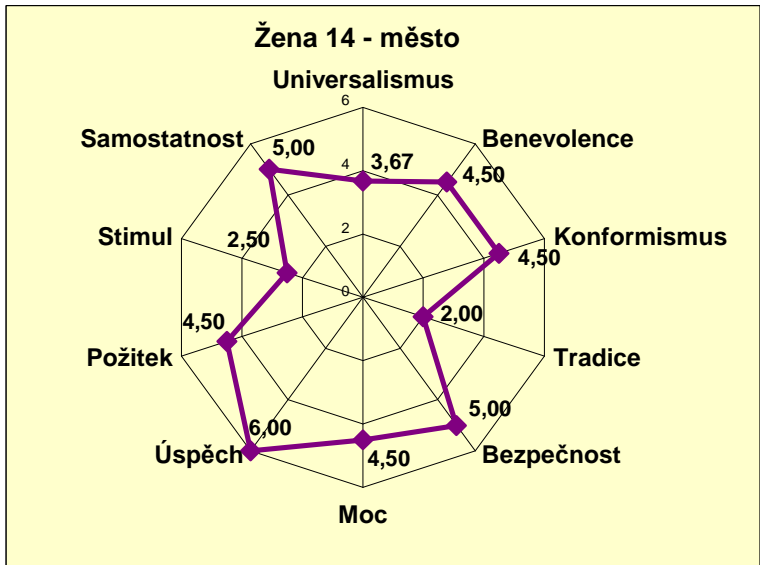
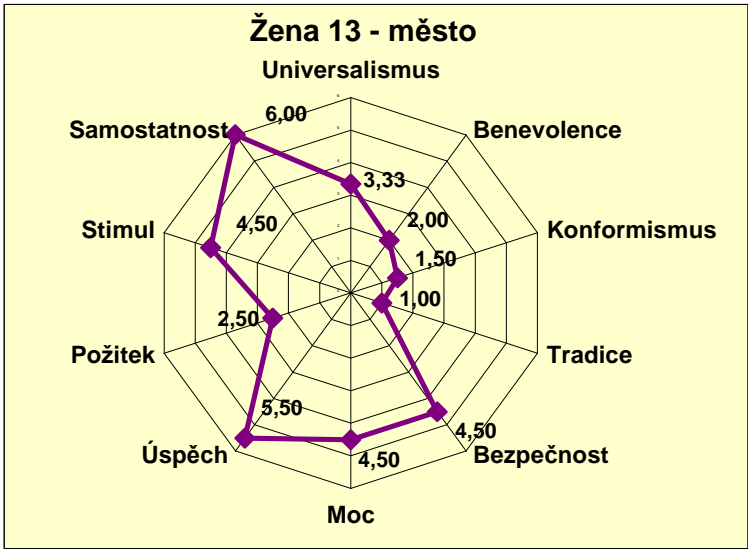
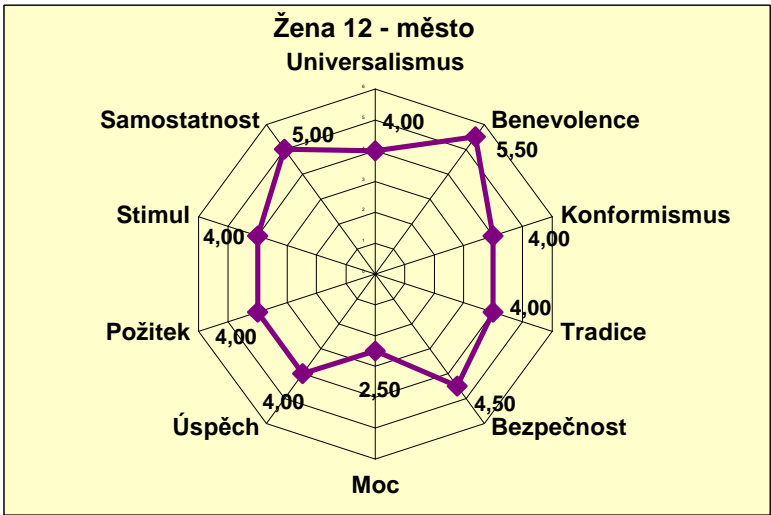
PŘÍLOHA P III: HODNOTOVÁ ORIENTACE ŽEN ŽIJÍCÍCH VE MĚSTĚ VE ZLÍNSKÉM KRAJI

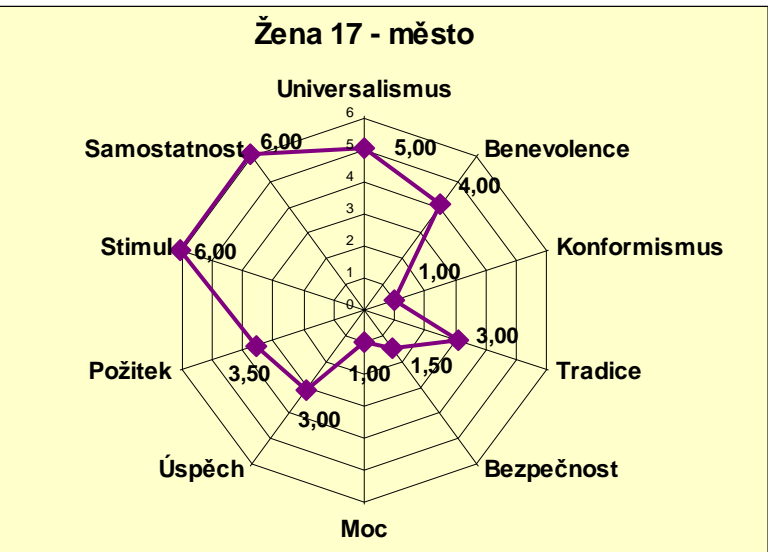
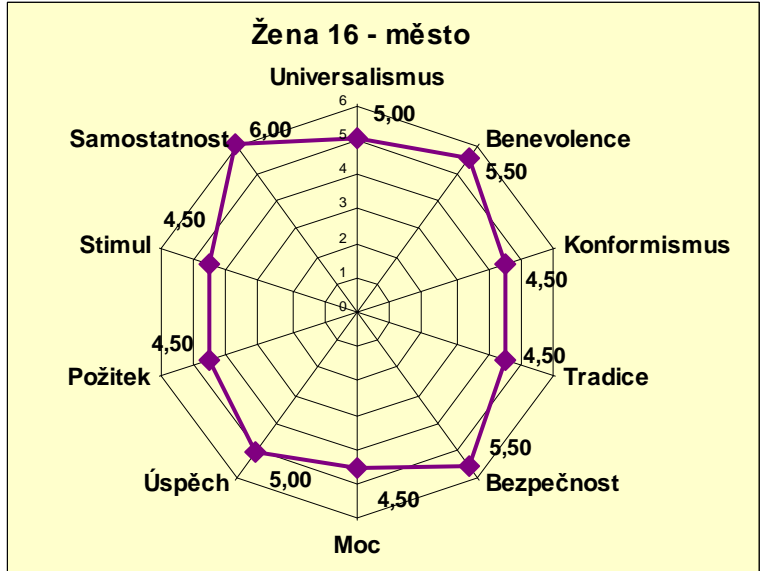
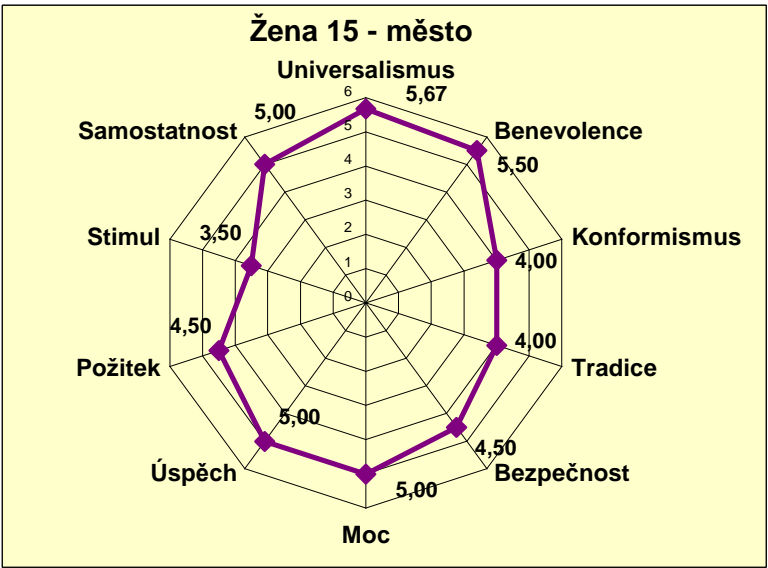

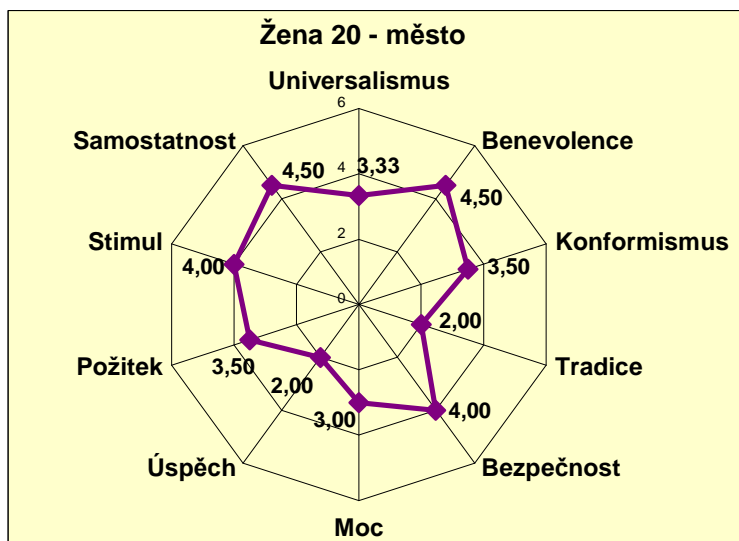
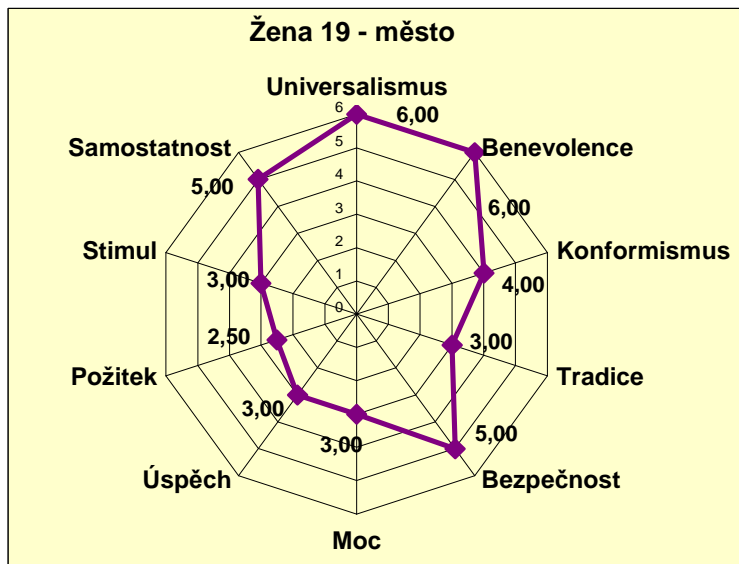
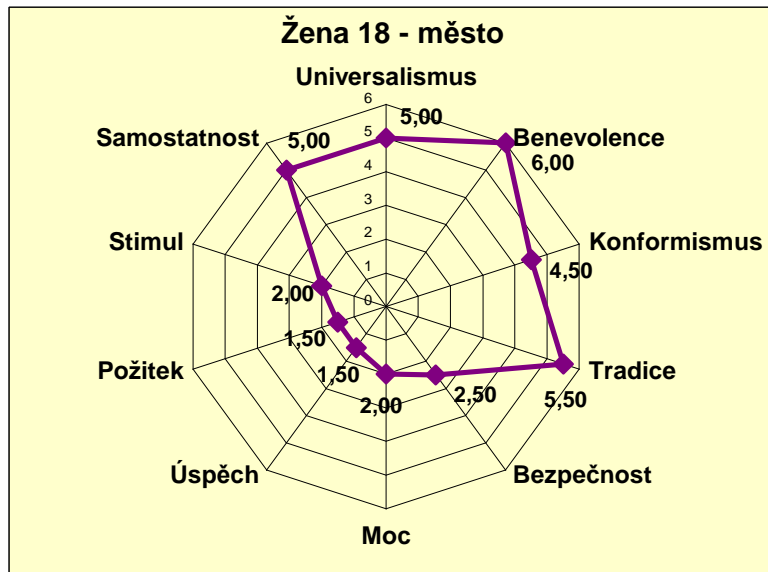

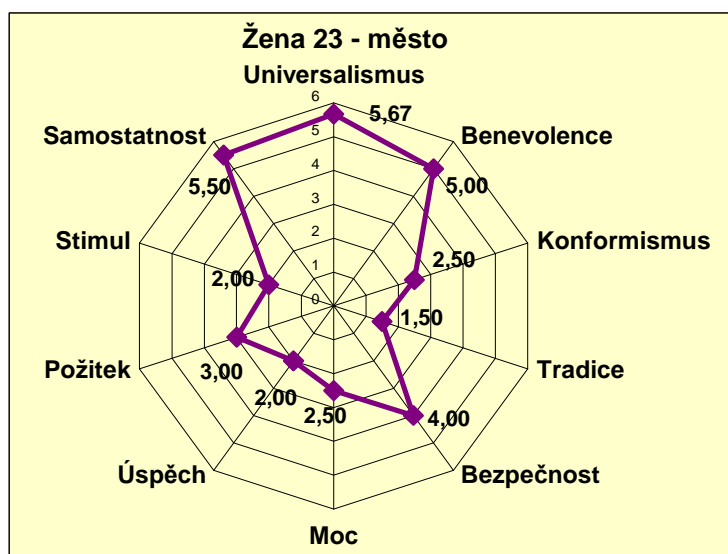
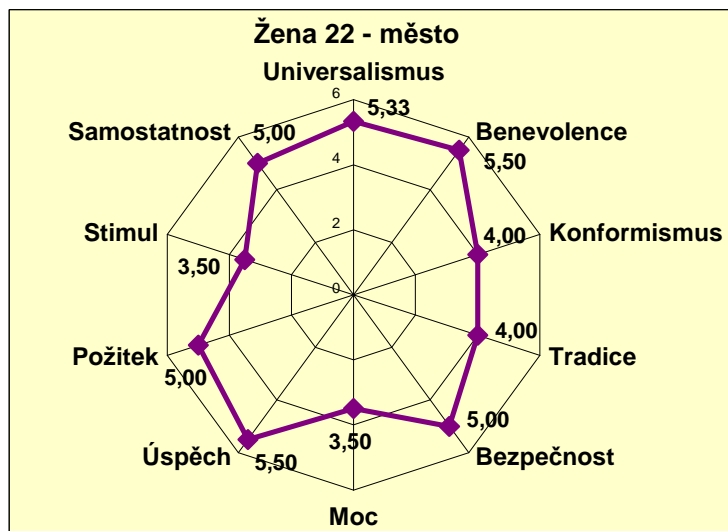
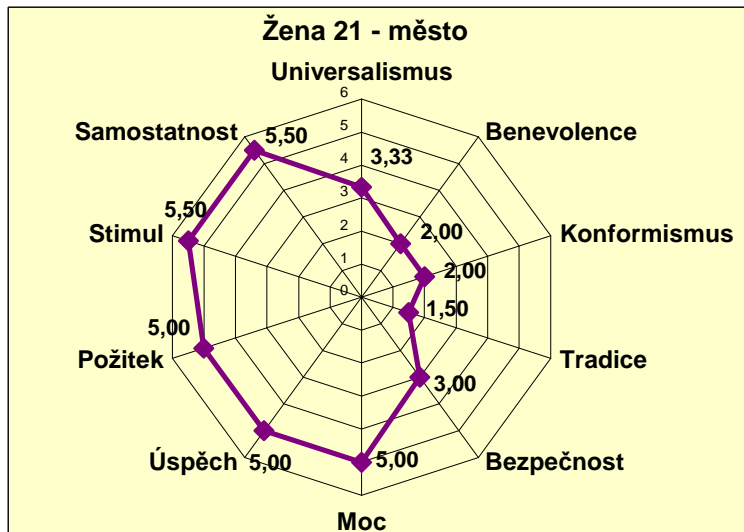

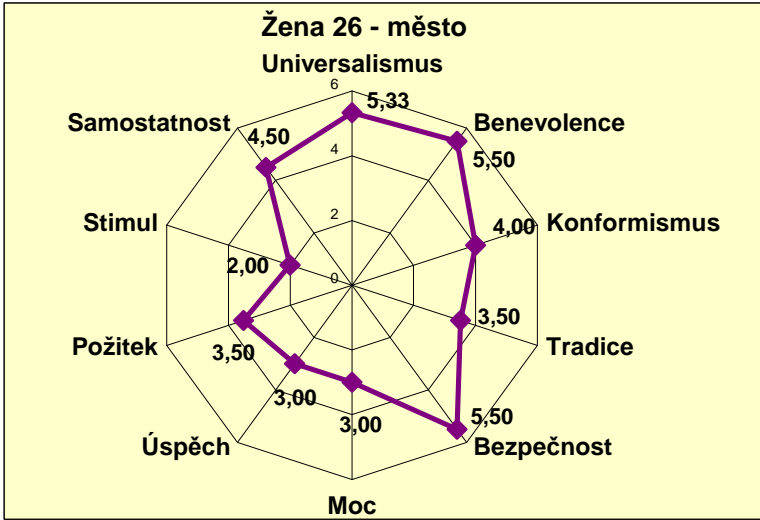
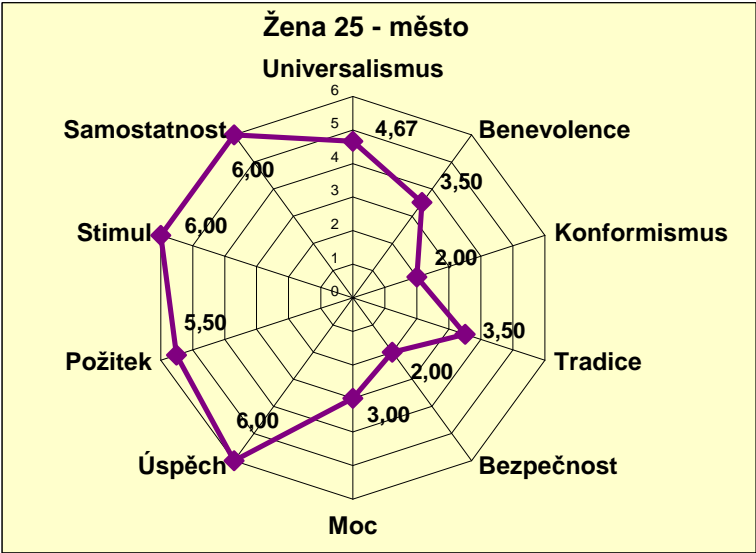
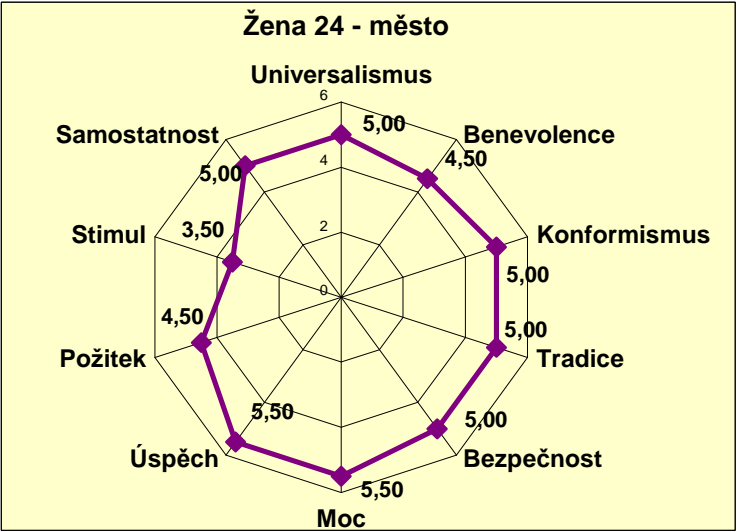

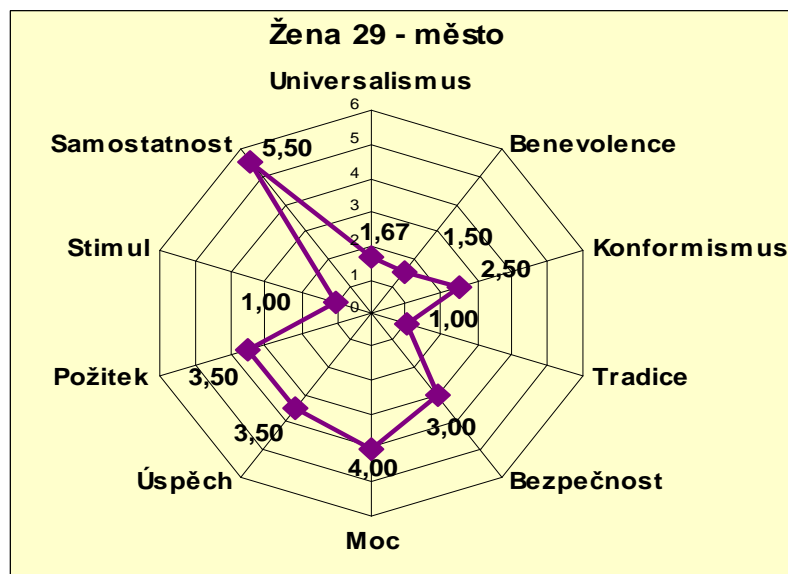
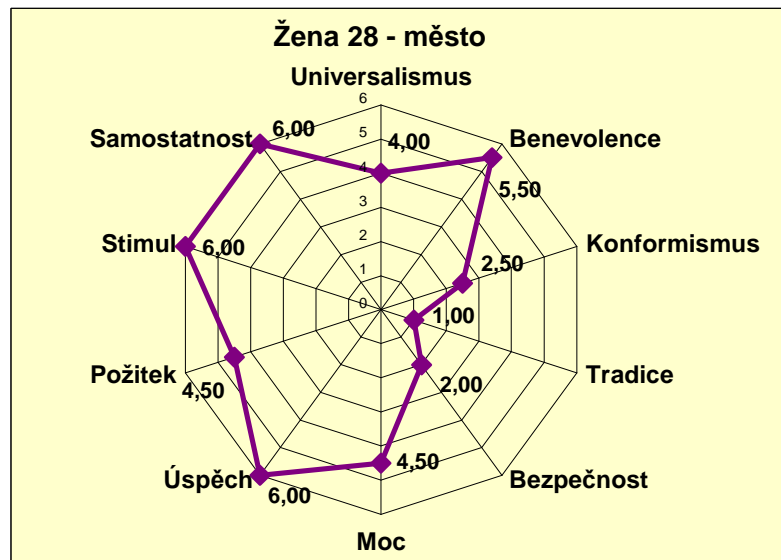
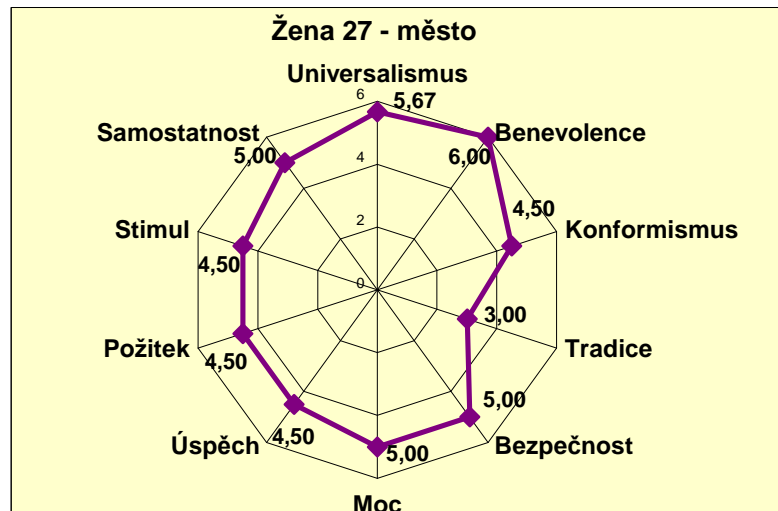

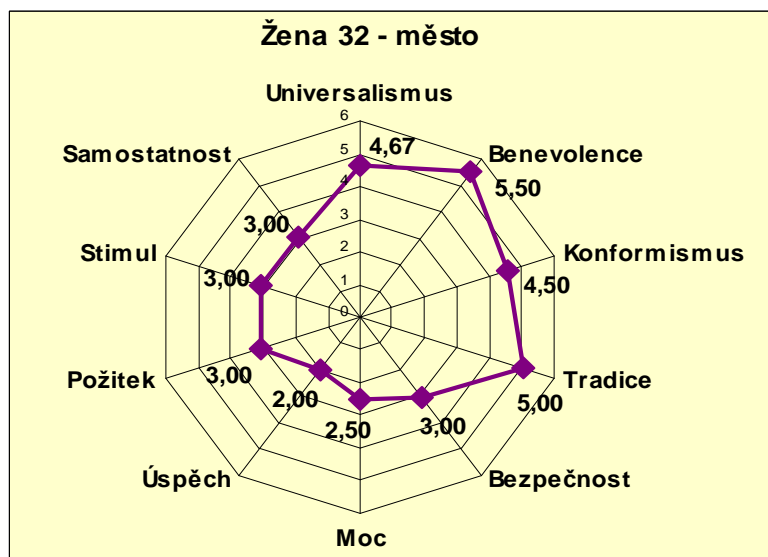
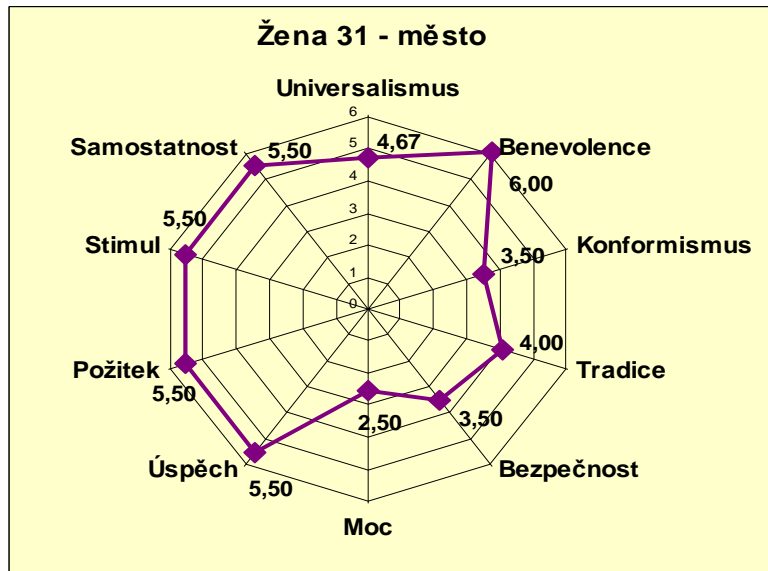
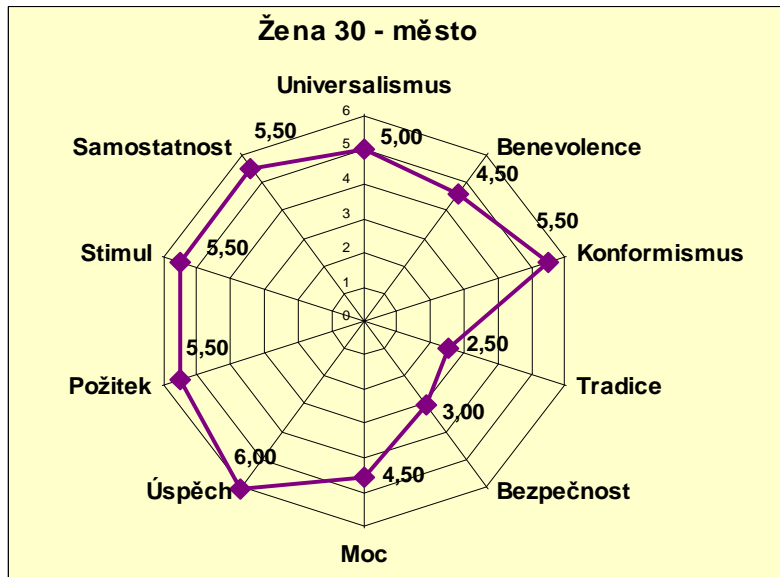

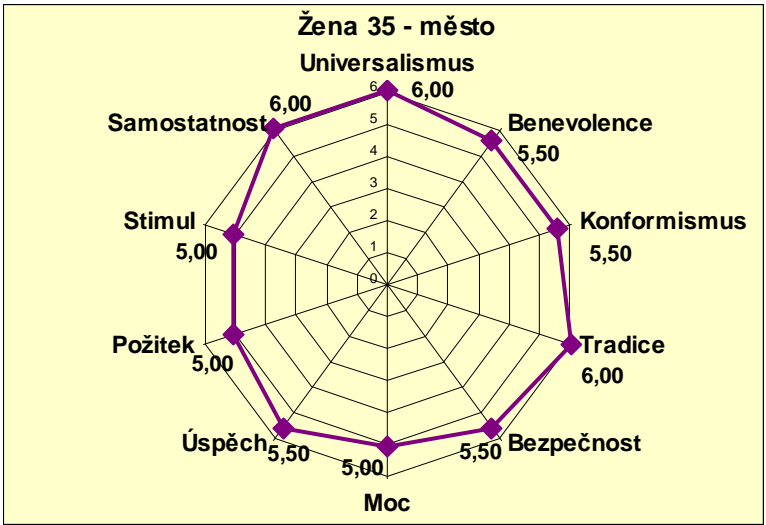
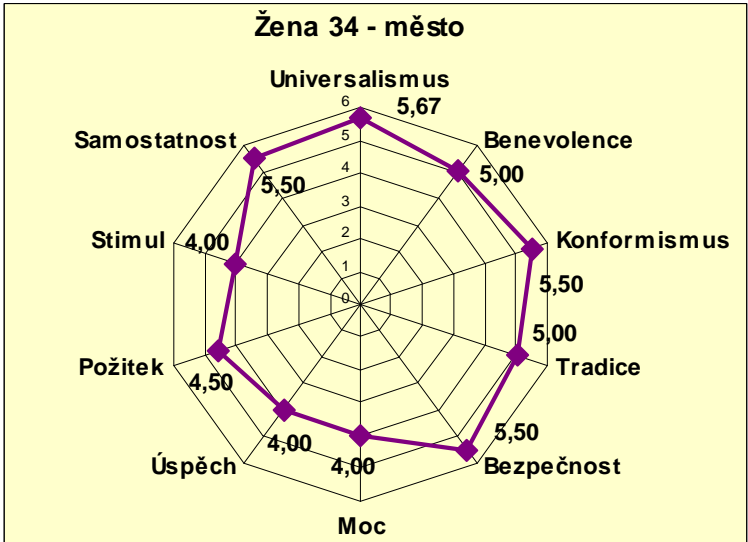
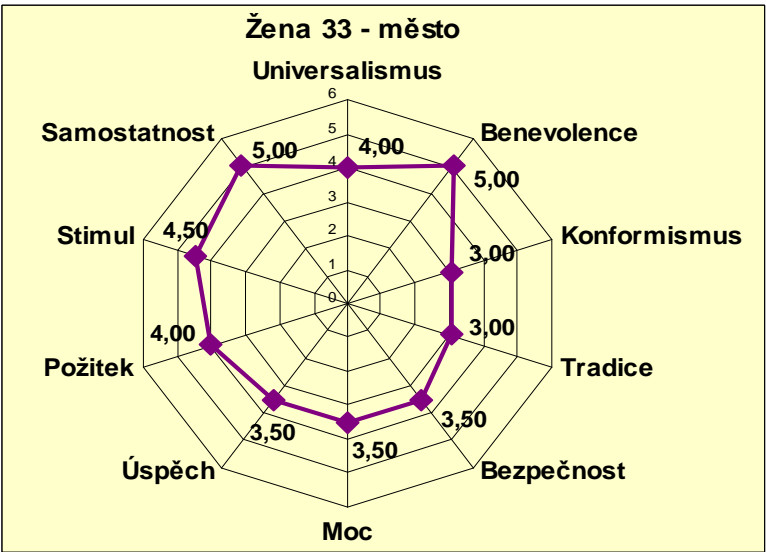

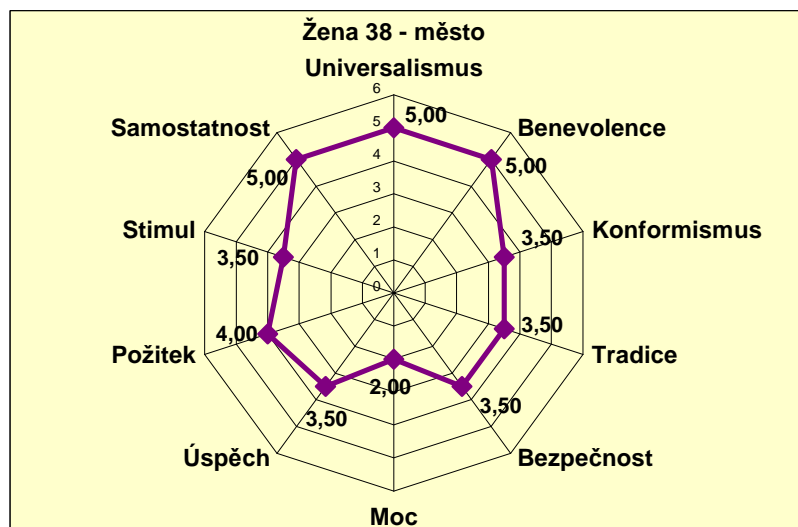
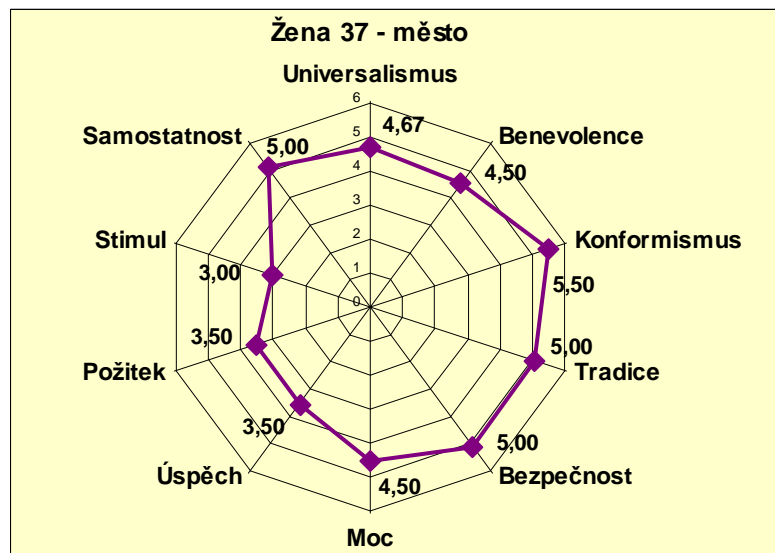
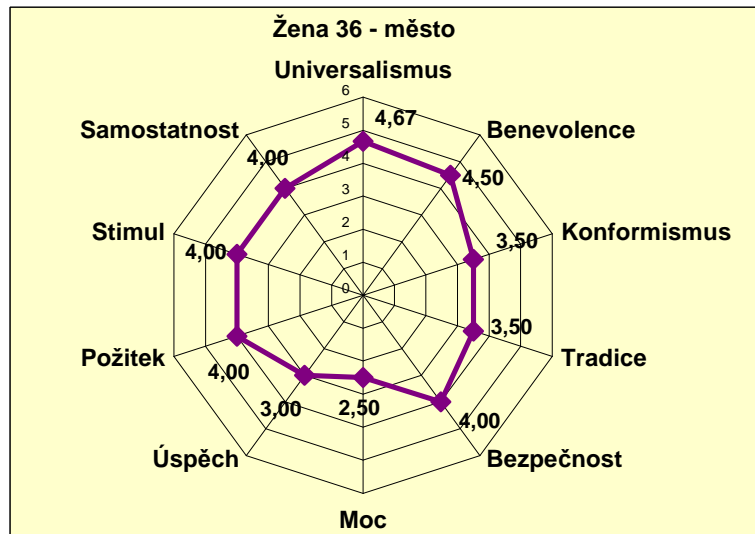

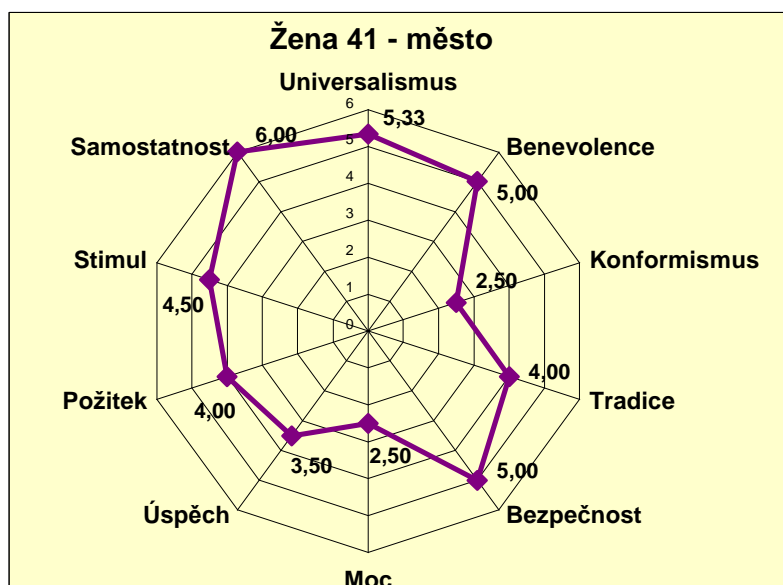
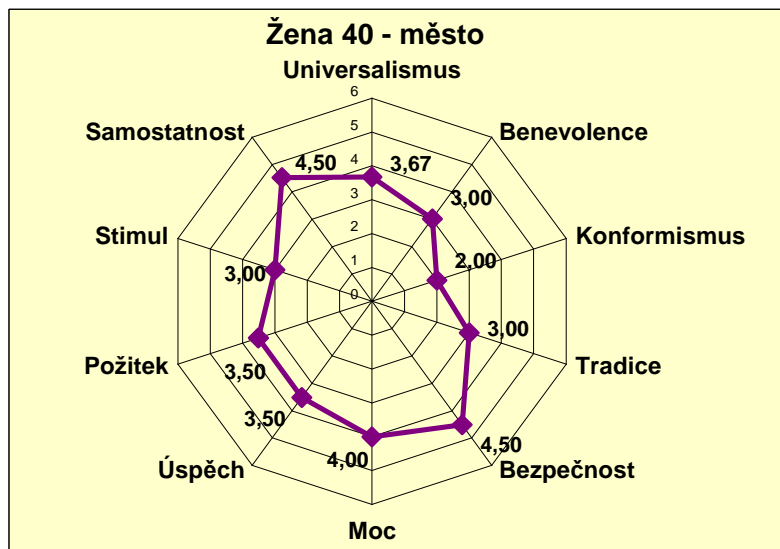
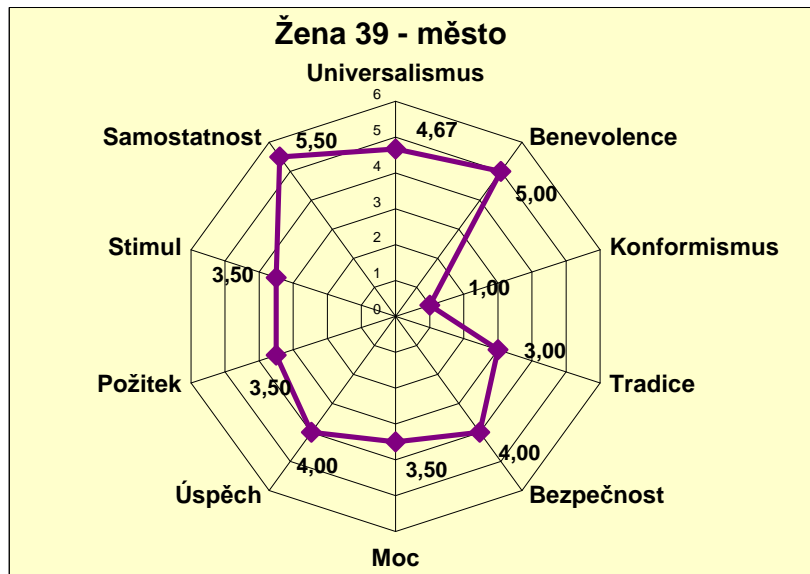

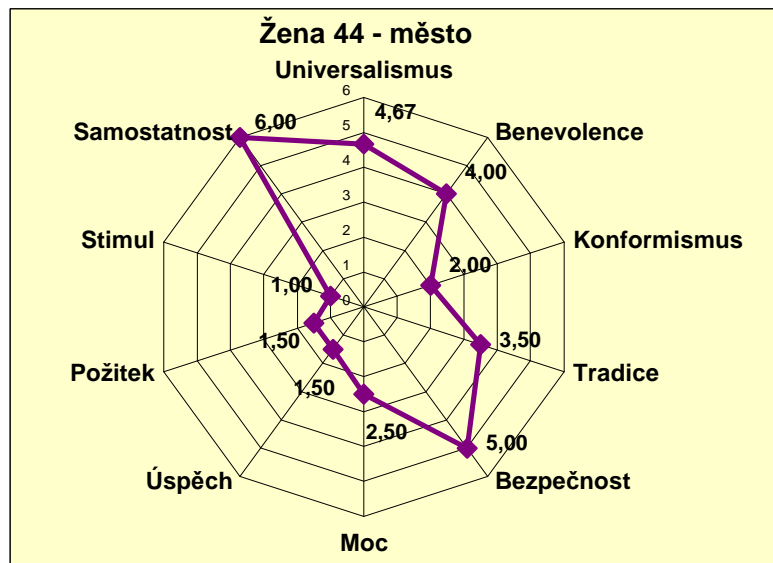
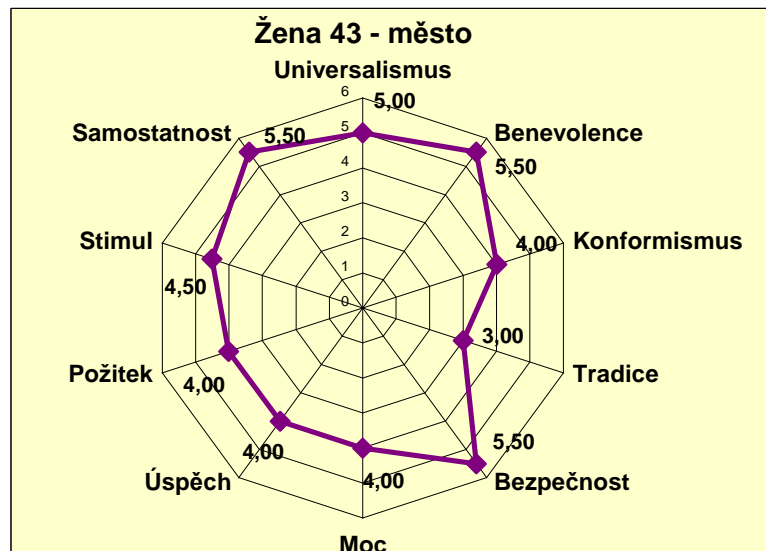
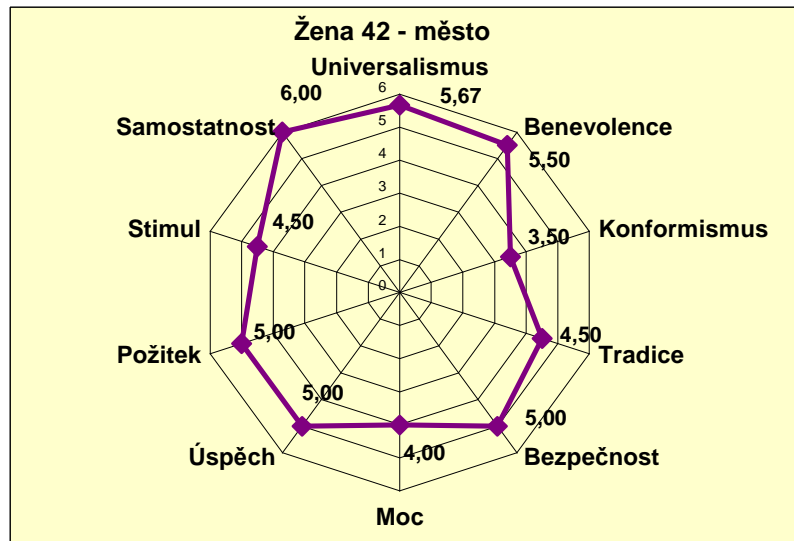

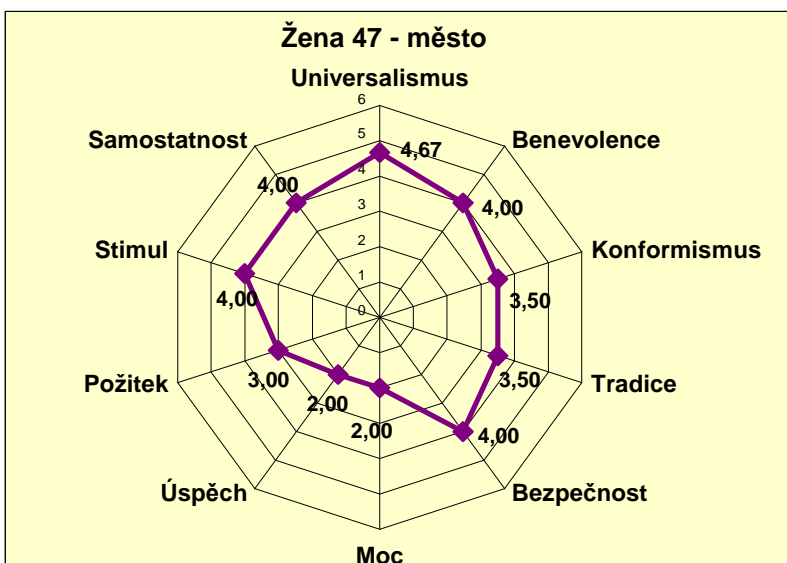
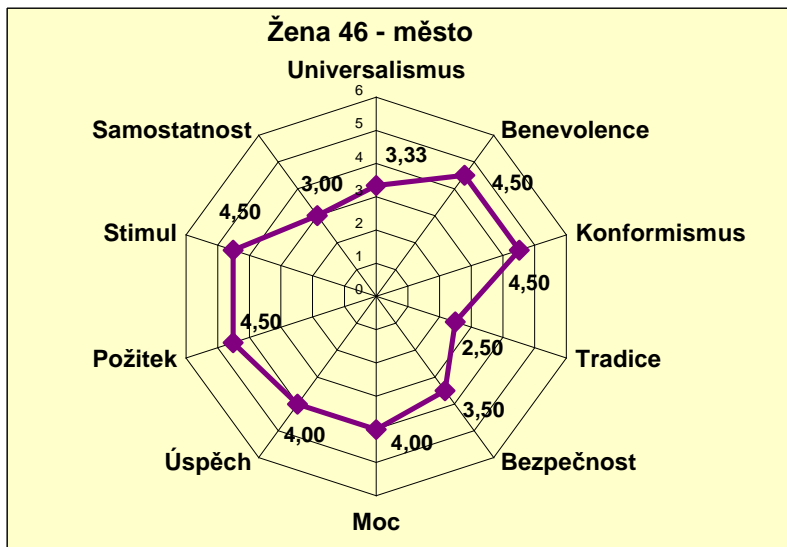
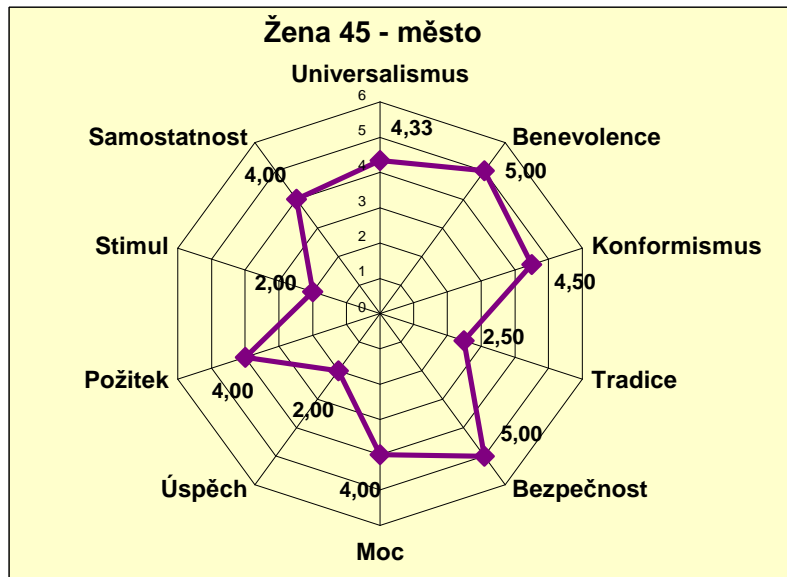

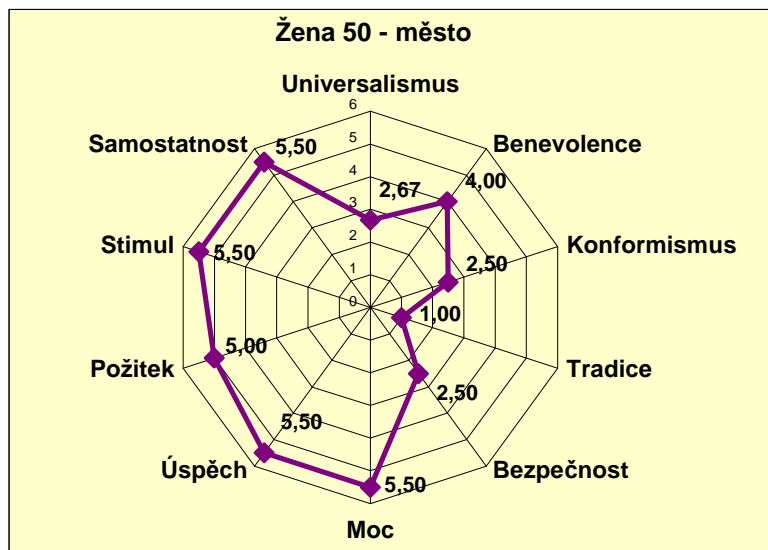
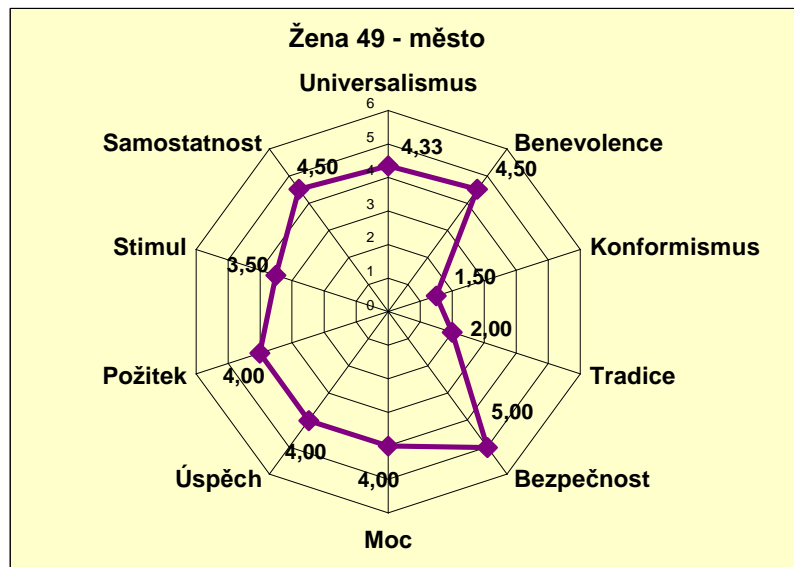
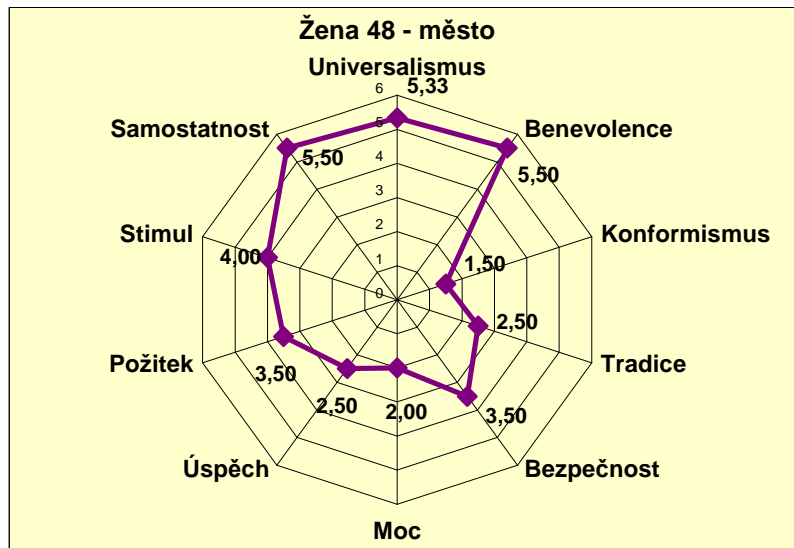

PŘÍLOHA P IV: HODNOTOVÁ ORIENTACE ŽEN ŽIJÍCÍCH NA VESNICI VE ZLÍNSKÉM KRAJI

